

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Ústav sociálních studií

**Motivace seniorů pro vzdělávání v oblasti ICT
jako prevence ageismu**

Diplomová práce

Autor:	Bc. Pavla Therová
Studijní program:	Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální pedagogika
Vedoucí práce:	doc. PhDr. Iva Jedličková, CSc.
Oponent práce:	PhDr. Josef Kasal, MBA, Ph.D.

Zadání diplomové práce

Autor:	Bc. Pavla Therová
Studium:	P20K0034
Studijní program:	N7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální pedagogika
Název diplomové práce:	Motivace seniorů pro vzdělávání v oblasti ICT jako prevence ageismu
Název diplomové práce AJ:	Motivation of seniors for ICT education as prevention of ageism

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce řeší aktuální téma související se stárnutím populace a místem seniorů v současné společnosti.

Úvodní kapitoly jsou věnovány teoretickým východiskům řešeného tématu: pojmům stárnutí, stáří, senior, vzdělávání seniorů, motivace, ageismus a prevence.

Práce poukazuje na stárnutí společnosti a jeho důsledky a popisuje stav vzdělávání seniorů v oblasti ICT. Je zaměřena na motivaci seniorů pro používání ICT, jejich vztah k informačním a komunikačním technologiím, význam vzdělávání v této oblasti a případné překážky ve vzdělávání. Toto vzdělávání je rovněž vztahováno k možnostem prevence ageismu.

Praktická část diplomové prezentuje vlastní výzkumné šetření menšího rozsahu se seniory – účastníky kurzů v informačních a komunikačních technologiích.

Cílem šetření je prozkoumat jejich motivaci k dalšímu vzdělávání, v čem jsou pro ně přínosem včetně prevence ageismu.

ONDRÁKOVÁ, Jana et al. Vzdělávání seniorů a jeho specifika. Červený Kostelec: P. Mervart, 2012. ISBN 978-80-7465-038-3.

SAK, Petr a kol. Člověk a vzdělání v informační společnosti. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-230-0.

ŠERÁK, Michal. Zájmové vzdělávání dospělých. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-551-6.

ŠPATENKOVÁ, Naděžda a SMĚKALOVÁ, Lucie. Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika. Praha: Grada Publishing, 2015. ISBN 978-80-247-5446-8.

VIDOVIČOVÁ, Lucie. Stárnutí, věk a diskriminace – nové souvislosti. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008. ISBN 978-80-210-4627-6

Zadávací pracoviště: Ústav sociálních studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: doc. PhDr. Iva Jedličková, CSc.

Oponent: PhDr. Josef Kasal, MBA, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 28.2.2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci Motivace seniorů pro vzdělávání v oblasti ICT jako prevence ageismu vypracovala pod vedením vedoucí práce doc. PhDr. Ivy Jedličkové, CSc. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Pavla Therová

Poděkování

Děkuji vedoucí mé diplomové práce, paní doc. PhDr. Ivě Jedličkové, CSc., za odbornou pomoc, vstřícný přístup, vedení a cenné rady, které mi při zpracování poskytla. Zároveň bych chtěla poděkovat všem respondentům za ochotu podílet se na výzkumném šetření.

Anotace

THEROVÁ, Pavla. *Motivace seniorů pro vzdělávání v oblasti ICT jako prevence ageismu*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2023, 72 s., Diplomová práce.

Diplomová práce řeší aktuální téma související se stárnutím populace a místem seniorů v současné společnosti. Úvodní kapitoly jsou věnovány teoretickým východiskům řešeného tématu: pojmům stárnutí, stáří, senior, vzdělávání seniorů, motivace, ageismus a prevence. Práce poukazuje na stárnutí společnosti a jeho důsledky a popisuje stav vzdělávání seniorů v oblasti ICT. Je zaměřena na motivaci seniorů pro používání ICT, jejich vztah k informačním a komunikačním technologiím, význam vzdělávání v této oblasti a případné překážky ve vzdělávání. Toto vzdělávání je rovněž vztaheno k možnostem prevence ageismu. Praktická část diplomové prezentuje vlastní výzkumné šetření menšího rozsahu se seniory – účastníky kurzů v informačních a komunikačních technologiích. Cílem šetření je prozkoumat jejich motivaci k dalšímu vzdělávání, v čem jsou pro ně přínosem včetně prevence ageismu.

Klíčová slova: senior, stáří, vzdělávání seniorů, ageismus

Annotation

THEROVÁ, Pavla. *Motivation of seniors for ICT education as prevention of ageism*.
Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2023, 72 s.,
Diploma Thesis.

The diploma thesis deals with a current topic related to the aging of the population and the place of seniors in contemporary society. The introductory chapters are devoted to the theoretical starting points of the topic being addressed: the concepts of aging, old age, seniors, education of seniors, motivation, ageism and prevention. The work points to the aging of society and its consequences and describes the state of education of seniors in the field of ICT. It is focused on the motivation of seniors for using ICT, their relationship to information and communication technologies, the importance of education in this area and possible obstacles in education. This education is also related to the possibilities of preventing ageism. The practical part of the diploma presents its own research investigation of a smaller scale with seniors - participants of courses in information and communication technologies. The aim of the investigation is to examine their motivation for further education, in which they benefit them, including the prevention of ageism.

Key words: senior, old age, senior education, ageism

Obsah

Úvod	8
1. Senior současnosti	10
1.1 Stárnutí a stáří	10
1.2 Charakteristika seniora	14
2. Vzdělávání seniorů a ICT	17
2.1 Specifika vzdělávání seniorů	21
2.2 Motivace a bariéry seniorů ke vzdělávání	22
2.3 Vzdělávání seniorů v oblasti ICT	26
3. Ageismus a možnosti prevence	31
3.1 Ageismus a jeho pojetí	31
3.2 Možnosti prevence ageismu	35
3.3 Prevence ageismu v digitálním prostředí	36
4. Motivy ke vzdělávání posluchačů ICT kurzu	38
4.1 Vymezení výzkumného cíle a stanovení hypotéz	38
4.2 Charakteristika výzkumného souboru	39
4.3 Metodika sběru dat	40
4.4 Interpretace získaných dat	41
4.5 Diskuse a vyhodnocení hypotéz	60
4.6 Návrhy a doporučení	64
Závěr	70
Seznam použitých zdrojů	72
Seznam tabulek a grafů	77
Příloha	78

Úvod

Tato diplomová práce se zabývá problematikou motivace seniorů pro vzdělávání v oblasti informačních a komunikačních technologií (dále jen ICT) jako prevence ageismu. S rostoucím počtem seniorů v dnešní společnosti se dostává do popředí problematika zajištění kvality jejich života. Dnešní senioři čelí celé řadě trendů, které jsou velmi specifické, a to právě díky rozvoji ICT. Jejich dynamický vývoj v posledních letech způsobil digitální revoluci. Specifika stárnutí jsou však taková, že pro seniory může být velmi složité přizpůsobit se tomuto vývoji a plnohodnotně žít v dnešním světě. Nezájem či neznalost ICT může v konečném důsledku vést i k tomu, že je senior vyčleňován ze společnosti, nerozumí si s vnoučaty, není respektován apod. Taková pozice je samozřejmě velmi nežádoucí a nepřijatelná.

Nové postupy nejen v moderních technologiích vyžadují aktivitu a připravenost seniorů. Jako jedno řešení této situace se nabízí právě vzdělávání. Správně pojaté vzdělávání vytváří pro seniory velmi kvalitní příležitost, jak se dokázat naučit ovládat ICT, jak těžit z jejich výhod a přínosů.

Z těchto důvodů je žádoucí řešit téma v podobě ICT vzdělávání seniorů. Každý senior by měl mít příležitost získat dostatečné kompetence k ovládnutí ICT. Nelze také opomenout, že případné vzdělávání v oblasti ICT může motivovat seniora k dalšímu vzdělávání v jiných oborech. To také generuje pozitivní výsledky a efekty.

V celé oblasti vzdělávání seniorů se však může objevovat klíčová překážka, která neumožňuje dosažení zmíněných výhod. Touto překážkou je slabá motivace seniorů, nezájem seniorů o vzdělávání či použití ICT apod. Na tuto překážku je nutné reagovat identifikací důvodů demotivace seniorů, aby mohlo dojít ke zlepšení.

Cílem práce je na základě charakteristiky seniora, vzdělávání v seniorském věku, problematiky ageismu a výsledků vlastního empirického šetření sestavit návrhy a doporučení, které mají zkvalitnit obsah, podobu a průběh dalších vzdělávacích kurzů pro zlepšení motivace ke vzdělávání seniorů v oblasti ICT za účelem prevence ageismu.

Dílčím cílem je popsat specifické potřeby v seniorském věku ke vzdělávání a motivaci, dále definovat základní možnosti prevence ageismu. K dílčím cílům se řadí i prozkoumání motivace seniorů (účastníků edukačního kurzu ICT) k dalšímu vzdělávání.

Za účelem splnění cíle práce je její struktura rozdělena na teoretickou a empirickou část. Teoretická část práce v první kapitole popisuje základní pojmy jako

stárnutí, stáří a popsaná charakteristika seniora. V další kapitole práce se seznámíme se vzděláváním seniorů s důrazem na motivaci seniorů ke vzdělávání a jejich bariéry ve vzdělávání. V poslední kapitole teoretické části si charakterizujeme pojem ageismus a jeho možnou prevenci. K jejímu zpracování je využito metod deskripce odborných zdrojů. Empirická část diplomové práce formuluje cíl práce, výzkumné hypotézy a věnuje se rozboru výsledků výzkumného kvantitativního šetření (formou dotazníku) mezi seniory edukačního kurzu ICT. Dále jsou zde sestavené návrhy a doporučení ke zlepšení motivace vzdělávání seniorů v oblasti ICT za účelem prevence ageismu. Toto empirické šetření se zaměřuje na účastníky konkrétního kurzu ICT pro seniory, který probíhal na základních školách krajského města Hradec Králové.

Výstupy z této práce budou předloženy pořadateli kurzu, aby získal zpětnou vazbu na kurz přímo od seniorů (účastníků) a zvážil možnost implementace navrhovaných řešení při pořádání dalších vzdělávacích kurzů ICT pro seniory. Doporučená řešení se snaží o zlepšení dosavadní situace, zejména pak v rámci větší motivace seniorů ke vzdělávání.

1. Senior současnosti

Senioři jsou mnohem aktivnější skupinou, než by se mohlo na první pohled zdát. S neustálým prodlužováním života mnohem častěji pracují, rádi cestují a nebojí se ani moderních technologií. Teoretická část práce se zabývá pojmy stárnutí, stáří a vymezením pojmu senior. Následně je pozornost zaměřena na vzdělávání seniorů, a to zejména s ohledem na motivaci seniorů ke vzdělávání. V závěru teoretické části je ještě rozebrán pojem ageismu a jeho prevence.

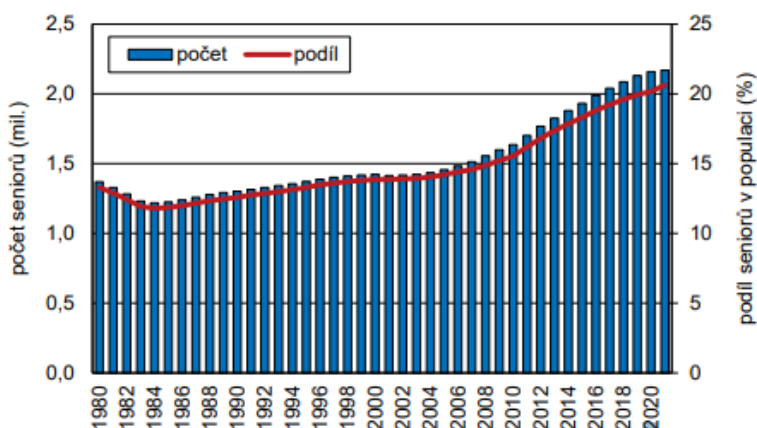
1.1 Stárnutí a stáří

Začátek třetího tisíciletí je charakterizován několika sociálními fenomény, které ovlivňují chod stávající společnosti. K těmto patří zejména problematika stáří a stárnutí, tedy i života seniorů. Zároveň lze předpokládat, jak ve své publikaci píše Dvořáčková, že půjde o problematiku stále diskutovanější a aktuálnější v důsledku vývoje politického, ekonomického a sociálního (Dvořáčková, 2012).

Stárnutí je v dnešní společnosti jedním ze zásadních trendů 21. století, který má nejen klíčový dopad na život starších lidí, ale také vytváří příležitosti a výzvy pro každého člověka. V dnešní době žije v Evropské unii až 20 % obyvatel ve věku nad 65 let. Dle prognóz vývoje obyvatelstva to bude do roku 2070 až 30 % populace (Hermans, 2022).

Podle posledních údajů Českého statistického úřadu o věkovém složení populace, bylo na konci roku 2021 ve věku 65 či více let 2,17 milionu obyvatel České republiky. Grafické znázornění na obrázku 1 (ČSÚ, 2022).

**Graf 1.1 Počet a podíl seniorů 65+ v populaci v letech 1980–2021
(k 31. 12.)**

Zdroj: ČSÚ

Obrázek 1: Graf – Počet a podíl seniorů 65+ dle ČSÚ

Stáří je podstatnou a často i poměrně dlouhou etapou lidského života. Z demografického hlediska patří stárnutí populace mezi hlavní trendy dnešní společnosti, ale zároveň jde o fenomén globální, který se projevuje i v sociální a ekonomické oblasti. Tyto projevy navíc nemusí být vždy pozitivní. Z tohoto důvodu varují Nováková s Lorenzovou o nezbytnosti věnování zvýšené pozornosti seniorům a stáří. Je nutné chápat, že lidé v postproduktivním věku mají právo na společensky hodnotný a aktivní život a řada z nich se chce věnovat svým zájmům, na které dříve neměli čas (Nováková, Lorenzová, 2020).

„Stáří je obecné označení pozdních fází ontogeneze. Jde o poslední vývojovou etapu, která uzavírá, završuje život osobnostně, duševně, spirituálně i tělesně. Současně jde o sociální charakteristiku“ (Čeledová, Kalvach, Čevela, 2016, s. 11). Petr Sak a Karolína Kolesárová uvádějí, že tato životní fáze člověka je zároveň ohraničená dvěma časovými body. Horní věková hranice stáří je ostře vymezena smrtí. Spodní věková hranice je ovlivněna tím, že jevy a procesy, které tvoří stáří, vstupují do života člověka postupně. Až souhrn těchto jevů a procesů tvoří stáří. Každý z těchto jevů a procesů tvořících stáří má svůj vlastní čas a věk, ve kterém začíná na život člověka působit (Sak, Kolesárová, 2012).

Období lidského života v podobě stáří a stárnutí doprovází řada regresivních změn, a to v různých oblastech života jedince. Z tohoto důvodu jde o životní etapu často chápanou jako období nemoci, nemohoucnosti a samoty. Tento předpoklad se však nezakládá na pravdě. Podle Dvořáčkové je nutné přijímat různá opatření a v řadě oblastí

měnit negativní přístup společnosti ke stárnutí populace či ke starším lidem, který je často integrován se stereotypním až ageistickým (pojem je vysvětlen v samostatné kapitole) pohledem (Dvořáčková, 2012).

S tím však autoři Sak a Kolesárová nesouhlasí, protože: *„senior má největší zásobu životních zkušeností, zažil společnost v různých kritických a krizových situacích, různé politické reprezentace s různými politickými programy, získal nadhled nad společenským děním, své společenské a politické zkušenosti zobecnil, a především si vytvořil programy pro analýzu, hodnocení a pochopení společenského dění“* (Sak, Kolesárová, 2012).

Stáří a stárnutí podle Malíkové se obecně chápe negativně a s obavami, kdy se očekávají různé problémy kvůli ztrátě soběstačnosti, snižování mentálních funkcí, omezování kontaktů s okolním prostředím či ztrátou možnosti seberealizace. To vše vytváří obavy a negativní očekávání, které však nejsou opodstatněné, protože při fyziologickém průběhu stárnutí a stáří automaticky nedochází k těmto popsaným problémům (Malíková, 2020).

Ve své studii autorky Nováková a Lorenzová uvádějí, že stáří lze definovat z biologického, sociálního či chronologického hlediska. Biologické stáří je specifickou mírou funkčních a morfologických změn u daného jedince, které jsou podmíněné jeho zdravotním stavem a nemocemi, jež se typicky projevují právě ve stáří. Sociální stáří zase souvisí s kombinací sociálních změn, které v této etapě nastávají. Dochází ke změně sociální role, ekonomického zabezpečení, životního stylu. Stáří je tedy určitou sociální událostí. Chronologické stáří je pak dáno dosažením určitého věku (Nováková, Lorenzová, 2020).

„Vymezení „stáří“ je závislé na době, důvodu a kontextu. Různé disciplíny i jednotlivci na „stáří“ pohlíží různým prizmatem. Jiné je věkové vymezení staršího pacienta, řidiče, zaměstnance atd. Starobní důchodce může být například žena ve věku 57 nebo 107 let, což je věkový rozdíl 50 let“ (Wija, 2018, online).

Z definování procesu stárnutí Otové, Mihalové a Bobkové vyplývá, že stáří je stav, který může, ale nemusí korelovat s chronologickým věkem. To je dáno tím, že je stárnutí plynulým souborem projevů, které souvisí s růstem chronologického věku. Takové projevy jsou výrazně variabilní a vysoce individuální (Otová, Mihalová, Bobková, 2020).

Z psychologického hlediska (například teorie aktivního stárnutí) mají senioři v podstatě stejné potřeby jako jedinci ve střední dospělosti. To znamená, že mají

zejména potřebu vést aktivní život a být užiteční. Skutečnost, že v této fázi života ukončují pracovní život však vede k situaci, která může odporovat naplnění této potřeby. Ztrácí svoji profesní roli, ubývají jim sociální kontakty a snižují se možnosti jejich komunikace. V takové pozici mohou mít senioři pocit, že se snižuje jejich vlastní hodnota (Zormanová, 2017).

Z obecného hlediska lze stárnoucí osobu charakterizovat těmito jevy (Malíková, 2020):

- dochází k celkovému úbytku sil a jednotlivých schopností jedince,
- snižuje se výkonnost a zvyšuje se potřeba větší přípravy, podpory a koncentrace na realizaci jednotlivých činností (nejprve při realizaci neobvyklých a náročných činností, až postupně se toto vyskytuje u stále méně náročných situací),
- zvyšuje se nutnost odpočinku, poskytování podpory a pomoci,
- proměňuje se žebříček životních hodnot a potřeb, zejména vyšší potřeba lásky, jistoty, bezpečí, touha po upevnění citových vazeb,
- dochází ke změnám v psychickém stavu a v emočních projevech jedince.

Z výše uvedeného také vyplývá, že stárnutí je spojeno s celou řadou důsledků, ať už pro stárnoucího jedince či pro celou společnost. Podle Ondrušové a Krahulcové jde zvláště o důsledky ekonomické, sociálně-zdravotní, sociologické a psychosociální, případně i politické dopady (protože rostoucí počet seniorů z nich vytvoří významnou politickou sílu).

Ekonomické důsledky stárnutí pocítuje celá společnost, protože ekonomicky aktivní osoby musí vyprodukovat tolik, aby uspokojily nejen vlastní životní potřeby, ale i potřeby dalších členů společnosti (ekonomicky neaktivních, kam právě senioři spadají).

Zdravotně-sociální důsledky stárnutí se projevují vyšší nemocností seniorů, z které plyne i vyšší potřeba a spotřeba zdravotní a sociální péče u starých osob.

Sociologické a psychosociální důsledky stárnutí způsobují zejména změny v charakteru rodiny, způsobu bydlení, vyšší vzdělanosti starších osob, jejich rostoucí požadavky na životní úroveň či zvyšující se ekonomická aktivita seniorů.

Osobní důsledky stárnutí pak představují životní problémy seniorů, kdy jde velmi často o zhoršování zdravotního stavu, nemoc blízké osoby, úmrtí životního partnera, přátel, příbuzných (Ondrušová, Krahulcová, 2019).

1.2 Charakteristika seniora

Seniora lze charakterizovat jako člověka, který završuje životní fázi se specifickým postavením ve společnosti. Jde o kategorii sociální, sociologickou a biologickou. Identita seniora je společenským produktem, který je opakovaně redefinován vývojem společnosti a jejími proměnami (Sak, Kolesárová, 2012).

Jednoznačně charakterizovat seniora je tedy velmi složité. Na typického představitele této cílové skupiny může být pohlíženo různorodým způsobem, jak poukazuje Janiš se Skopalovou, a to často i velmi stereotypně. Při označování jedince jako seniora tedy hraje velkou roli míra subjektivnosti. V podstatě jediným objektivním faktorem pro definici seniora a jeho zařazení do kategorie, tak může být kalendářní věk. Je to faktor přirozený a jednoduše statisticky zachytitelný. V podmínkách České republiky se tedy v rámci tohoto považuje za seniora osoba, která dosáhla věkové hranice 65 let či více let. (Janiš, Skopalová, 2016).

Kalendářní stáří je tedy jednoznačně vymezené, což je jeho výhodou při definici stáří či seniorského věku. Počátek stáří autorky Ondrušová a Krahulcová označili věk 65 let, ale jako vlastní stáří se označuje období od věku 75 let. Podrobnější členění seniorského věku pak lze vymežit jako 65 až 74 let kategorií mladí senioři, věk 75 let až 89 let kategorií staří senioři a vyšší věk spadá do kategorie velmi staří senioři, dlouhověcí. Jak však bylo uvedeno, tak tento kalendářní věk nemůže charakterizovat míru involučních změn, zdatnosti, pracovní schopnosti či sociální role v životě stárnoucího člověka (Ondrušová, Krahulcová, 2019).

Jak ve své publikaci zmiňuje Malíková,, reakce stárnoucího člověka na tělesné změny, psychické změny a sociální změny, které přináší seniorský věk, je pak dána jeho osobností, životními zkušenostmi, výchovou, vzděláním, prostředím, ve kterém žije, ale také reakcemi jeho okolí a jeho možnostmi. Senior může zaujmout realistický a konstruktivní přístup, ale také nepřátelský a negativistický přístup vůči stárnutí (Malíková, 2020). V souvislosti s vymezením seniorů se často objevuje i pojem „důchodce“, který se vztahuje k ekonomické aktivitě jedince. Starobním důchodcem se

jedinec stává v okamžiku, kdy opouští svoje zaměstnání a ukončuje trvalý pracovní poměr, protože dosáhl věkových podmínek odchodu do důchodu. Tímto je odchod do důchodu sociálním vstupem do fáze stáří.

U jedince vede tento krok k jevům jako (Špatenková, Smékalová, 2015):

- ztráta profese a s ní spojená změna identity – člověk už nemá povolání, ale je starobním důchodcem, což mu ve většině společností snižuje jeho sociální status,
- omezení či ztráta sociálních kontaktů se spolupracovníky,
- snížení materiálního standardu dle sociálních příjmů, starobního důchodu,
- radikální změna životního stylu a nutnost tvorby nového životního stylu, tedy reorganizace času a náplně.

Seniorů se dotýká i tzv. potřeba péče, ale zároveň je tato potřeba velmi odlišná. Zatímco řada seniorů si vystačí s finanční pomocí, tak další část seniorů vyžaduje i péči a podporu v různém časovém rozsahu (od několika hodin týdně až po převážnou část dne). Obsah potřeb seniorů Bernášková a kol. také odlišuje. Může se jednat o přímou péči s hygienou, polohováním či mobilitou, nebo o organizaci péče a vyhledávání služeb, o jednání s úřady či rehabilitační podporu (Bernášková a kol., 2020).

To souvisí i s tím, že se s rostoucím věkem proměňují potřeby jedince. Pro stárnoucího člověka jsou s postupujícím věkem stále důležitějšími potřebami zejména potřeba citové jistoty (tj. vazba na blízké osoby ochotné pomáhat a podporovat), potřeba bezpečí (souvisí s úbytkem kompetencí a sil), potřeba lásky, sociálních kontaktů a rodinných vazeb (je nutné zachovávat sociální kontakt, ale přiměřeně), potřeba seberealizace (plní se například věnováním se koníčkům, snů, ale také například péčí o vnoučata, potřebné členy rodiny apod.) Dále roste u seniorů význam plnění potřeby užitečnosti pro druhé (pocit neužitečnosti je pro starého člověka silnou emoční zátěží a snižuje jeho sebevědomí), dále jde o potřebu autonomie (možnost volby, rozhodování, kontroly nad svým životem), či jde o potřebu zachování důstojnosti, spirituální potřeby, potřebu smysluplnosti života (Ondrušová, Krahulcová, 2019).

Senioři se také velmi často mohou potýkat s diskriminací na základě věku, se špatným přístupem ke zdravotní péči, její nákladovostí, ale také se ztrátou příbuzných, s nedostatkem financí, nevyhnutelným dojížděním do specializovaných zdravotních zařízení či s důsledky generačních rozdílů, které vychází z nepochopení životních zkušeností starších lidí (Vacek, Rybenská, 2015). Souvislosti s tímto problémem budou představeny v kapitole 3.

2. Vzdělávání seniorů a ICT

O potřebě celoživotního vzdělávání, tedy vzdělávání, které by mělo pokračovat až do pokročilého (seniorského) věku, se diskutuje již řadu let. Panuje všeobecná shoda na jeho potřebě a užitečnosti, což se například reflektuje i v přístupu veřejných institucí k jeho podpoře (Határ, Grofčíková, 2016). Vzdělávání seniorů Zormanová představuje jako významný kompenzační nástroj, který pomáhá k eliminaci následků souvisejících se ztrátou profesní role. Navíc je přínosem vzdělávání i možnost zvýšení pocitu vlastní důstojnosti a zvýšení spokojenosti se životem. Vzdělávací aktivity vedou i k lepší integraci seniora do společnosti (Zormanová, 2017).

Vzdělávací programy u seniorů pozitivně působí na jejich akademické, sociální a kognitivní vlastnosti. To se pak může pozitivně projevat na kvalitě jejich života. Výzkum kolektivu autorů vedených Vives Barceló (2012) se zaměřil na hodnocení vztahu mezi kvalitou života a trvalou účastí na vzdělávacích akcích u seniorů. Bylo zjištěno, že skupina seniorů, která dochází pravidelně na vzdělávací aktivity, tak vykazuje vyšší spokojenost se svým životem, i když i mezi jednotlivými účastníky se vyskytují výrazné rozdíly v hodnocení. Ve srovnání s obecnou populací je však celkově jejich spokojenost vyšší (Vives Barceló a kol., 2012). Vzdělávání je pro seniory podstatným a efektivním nástrojem, který jim výrazně napomáhá s pochopením života v současném, stále se proměňujícím světě a prostřednictvím nových informací vytváří možnost volby, jakým způsobem uspořádat svůj vlastní život, jak být více psychicky vyrovnanější a spokojenější (Zormanová, 2017).

„Odchod do důchodu by neměl být odchodem ze scény a z aktivního života. Naopak. I v penzi by měli mít lidé nějaké uplatnění, jinak snadno ztratí cíl, ke kterému by ve svém životě mohli směřovat, který by je motivoval a bez něhož by život postrádal smysl. Proto je v seniorském věku nezbytná jakákoli aktivita. Edukační aktivity jsou v tomto ohledu nejvhodnější volbou, protože přinášejí seniorům nejen informace, ale nabízejí a vytvářejí prostor pro seberealizaci a sebeaktualizaci a vůbec celkově život seniorů obohacují“ (Špatenková, Smékalová, 2015, s. 43).

Vzdělávání seniorů reaguje na skutečnost, že se člověk může vzdělávat prakticky v každém věku svého života. Učení je celoživotní proces a výchova a vzdělávání se tak nemusí soustředit pouze na děti a mládež. Senioři mohou být plnohodnotnou cílovou skupinou vzdělávání (Ondriová, 2020).

Vzděláváním či edukací seniorů se zabývá vědní obor v podobě geragogiky. Špatenková a Smékalová vymezují tuto vědu jako pojetí teorie výchovy a vzdělávání ke stáří a ve stáří. Účelem je zajistit a zlepšit adaptaci seniora na involuční změny organismu, dále snižování jeho schopností a psychických výkonů, ale také možnou postupně omezovanou soběstačnost v základních potřebách, změnu životní role či umírání (Špatenková, Smékalová, 2015). Na základě těchto skutečností Tomczyk poukazuje, že prostřednictvím vzdělávání seniorů lze zvyšovat kvalitu jejich života. Seniori získávají nové dovednosti a vědomosti, které jim následně pomáhají překonat problémy související se stárnutím a stářím (Tomczyk, 2015). Také dle Ondriové neustálé vzdělávání má výrazný vliv na tvorbu zdravého životního stylu a kladných postojů k životu v každém věku. V seniorském věku to platí dvojnásob. Vzdělávání přispívá k lepšímu přístupu ke stárnutí a k lepší kvalitě života (Ondriová, 2020).

Špatenková se Smékalovou uvádějí, že pro seniory mohou edukační aktivity představovat jeden z významných způsobů hledání životních hodnot, a také kvalitně strávený volný čas. Zároveň jsou i efektivním prostředkem rozvoje osobnosti a navyšují kulturní kapitál, poskytují příležitost k seberealizaci, či mohou vést ke zvýšení sebevědomí. Edukace seniorů zvyšuje jejich adaptabilitu a pomáhá ke snadnějšímu zvládnutí nejrůznějších společenských změn, včetně moderních komunikačních a informačních technologií. Účast na vzdělávání stimuluje i občanské aktivity, ale také brání sociálnímu vyloučení seniorů, pozitivně dopadá na jejich zdraví (Špatenková, Smékalová, 2015).

„Edukační aktivity pro seniory zahrnují nejrůznější programy – od kurzů zaměřených na obnovu či prohloubení znalostí a dovedností pro setrvání či (znovu)zapojení se na trhu práce (profesní vzdělávání) přes rozvoj dovedností užitečných například pro dobrovolnické aktivity až po kurzy zaměřené ryze na kultivaci a rozvoj osobnosti účastníků (zájmové vzdělávání)“ (Špatenková, Smékalová, 2015, s. 36).

Z pohledu pedagogiky jako vědy je vzdělávání seniorů procesem, který se soustředí na intencionální, tj. úmyslnou edukaci ve stáří, a také vytváří důraz na edukační způsoby působení na seniorskou populaci. Podle Ondriové takový proces obsahuje výchovu a vzdělávání seniorů, a také respektuje zvláštnosti jejich životní etapy. Vzdělávání seniorů respektuje pedagogická specifika působení na seniory, pohlíží na osobnost seniora, definuje tuto osobnost v souvislosti s výchovně

vzdělávacím procesem, identifikuje výhodně vzdělávací systém seniorů a respektuje zvláštnosti vztahu k ostatním pedagogickým a společenským vědám (Ondriová, 2020).

Edukace seniorů, jak zdůrazňují autorky Špatenková a Smékalová, může být chápána jako prostředek, ale také jako cíl kvalitního života ve stáří. V případě edukace jako prostředku se vzdělávání seniorů stává nástrojem pro sociální účely, například za účelem setrvání na trhu práce, zlepšení pracovního uplatnění, získání nějaké nové sociální role, zvýšení fyzického a psychického zdraví, zlepšení informovanosti spotřebitelů, zlepšení funkční gramotnosti apod. Pokud je edukace seniorů chápána jako cíl, tak se vzdělávání seniorů stává nástrojem pro rozvoj lidského potenciálu a přenosu kultury, například učení pro učení, zajištění kulturní kontinuity, zvýšení psychické a fyzické pohody (Špatenková, Smékalová, 2015).

K podmínkám pro dosažení efektivní edukace seniorů se řadí zejména následující (Zormanová, 2017):

- respektování seniorů jako vyzrálých osobností s dlouhodobě ustáleným názorem,
- respektování pocitu strachu, úzkosti, zbytečnosti a nízkého sebevědomí, protože právě vzděláváním lze zamezovat vzniku těchto negativních pocitů. Vzdělávání rozvíjí sebedůvěru, aktivizuje psychické a fyzické síly, zlepšuje komunikaci a seberealizaci,
- plánování a realizování výuky na základě analýzy kognitivních funkcí jednotlivce, charakteru senioru, motivace, schopností, dovedností, vědomostí apod.

Zároveň má vzdělávání seniorů i poměrně dlouhou tradici, protože první vzdělávací kurzy pro seniory se začínají objevovat už v sedmdesátých letech minulého století, kdy se začal měnit i pohled na seniorskou populaci, což vedlo ke zvýšenému zájmu o edukaci seniorů. Edukace seniorů se v tomto období stala symbolem nového, aktivního, cílevědomého, informovaného přístupu samotného seniora ke svému životu (Ondriová, 2020).

Funkce vzdělávání seniorů lze shrnout následujícím způsobem (Zormanová, 2017):

- preventivní funkce – je charakteristická různými opatřeními, která za předpokladu, že jsou realizována v určitém předstihu, tak pozitivně ovlivňují průběh stárnutí a stáří,
- anticipační funkce – vede k lepší adaptaci na změnu související s odchodem do důchodu, na změny, které souvisí se stárnutím, vedou k lepší připravenosti na změny životního stylu v důsledku seniorského věku a odchodu z pracovního života,
- rehabilitační funkce – má souvislost se znovuobnovováním a aktivizací fyzických a duševních sil s cílem jejich udržení,
- posilovací funkce – tato funkce má v podstatě největší význam, protože vede k rozvoji schopností, vědomostí, zájmů, naplňování potřeb seniorů v postproduktivním věku, k podpoře jejich aktivity.

„Oblast vzdělávání seniorů a starších dospělých prochází v posledních letech razantní transformací. Postupující technizace společnosti, jakož i proměna sociálních, ekonomických, politických a kulturních determinantů života má za následek zvýšené nároky na znalosti a dovednosti každého člena společnosti. Stále větší důraz je proto kladen na nutnost učení se a vzdělávání i ve starším věku“ (Šerák, 2018, online).

Vznikají i specializované vzdělávací instituce pro seniory jako například Univerzity třetího věku. Univerzity třetího věku jsou zřizované při vysokých školách v České republice a v roce 2020 je navštěvovalo téměř padesát tisíc seniorů. Zákon toto studium sice neupravuje, ale svým obsahem a formou výrazně připomíná vysokoškolské studium. Posluchači studují kurzy v délce od jednoho do čtyř semestrů, navštěvují přednášky, účastní se testů či odevzdávají závěrečné práce. Senioři tedy mají vlastní studijní plán a další povinnosti, které musí plnit. V České republice je tato forma vzdělávání seniorů dlouhodobě velmi oblíbená, protože přináší konkrétní a pozitivní efekty na život seniorů. Jak Hamberger zmiňuje, k dalším formám vzdělávání seniorů patří akademie třetího věku, vzdělávání v klubech důchodců či v seniorských centrech. Možnost prezenčního vzdělávání seniorů byla výrazně a negativně ovlivněna pandemií koronaviru v předcházejících letech. U žáků a studentů se podařilo téměř okamžitě

přejít na distanční výuku s využitím moderních digitálních technologií, ale u seniorů se nepodařilo tuto formu vzdělávání plnohodnotně zajistit (Hamberger, 2021).

Z obecného hlediska k faktorům, které podporují rozvoj vzdělávání seniorů, patří (Ondriová, 2020):

- výraznější zastoupení obyvatelstva ve starším věku v rámci populace, čímž se seniori stávají speciální cílovou skupinou s individuálními vzdělávacími potřebami,
- prodlužuje se čas lidského života ve fázi stáří, protože se prodlužuje délka života, ve které lze žít v relativní nezávislosti a soběstačnosti,
- proměňuje se očekávání současných seniorů od života v důchodovém věku, takže seniori nechtějí pouze pasivně prožívat důchodový věk, ale volný čas trávit aktivně,
- zvyšuje se snaha o kvalitu a důstojnost života ve stáří, kdy se důraz klade na hodnotovou orientaci, kvalitu života, důstojnost člověka,
- identifikace společenského významu stáří, kdy se chápe místo staršího člověka ve společnosti, hledá se porozumění mezi generacemi,
- tvorba sekundárních ekonomických aspektů vzdělání, kdy studující seniori mají lepší možnost efektivně se vyrovnat s novou situací a požadavky plynoucími ze stárnutí a stáří,
- faktor změny jako fenomén současnosti, protože studující seniori se lépe orientují v procesech změn, jako sociálních změn a změn v každodenním životě.

2.1 Specifika vzdělávání seniorů

Z hlediska vzdělávání seniori představují specifickou skupinu, což musí respektovat zejména lektor (učitel) v rámci výuky. Je nutné, aby akceptoval tempo seniorů, kteří k pochopení učiva potřebují více času. Například Zormanová uvádí, že je nutné respektovat individuální tempo, potřeby a schopnosti seniora. Seniorům je také nutné poskytnout přehledné a názorné písemné informace. Seniori musí mít k dispozici informace zpracované do přehledného systému, který jim umožní se k informacím vracet, čímž se zvyšuje pravděpodobnost jejich zafixování v paměti. Senior zpravidla nedokáže přijmout mnoho informací najednou. Dalším specifikem je také vyšší únava

seniorů, která vyžaduje pravidelné přestávky či výuku v určité době, kdy je senior pravděpodobně nejlépe schopen koncentrace (zpravidla dopoledne či odpoledne) (Zormanová, 2017).

Velmi důležitou roli při vzdělávání seniorů v oblasti výpočetní techniky je jejich motivace a odhodlání. Seniori se chtějí naučit něco nového, mají zájem se přiblížit k činnostem svých potomků a ukázat jim, že umí pracovat na počítači. Na kurzech s výpočetní technikou podle Dosedli seniory nejvíce zajímají informace o možnostech připojení se k internetu, práci s e-maily, komunikaci přes počítač s přáteli, práci s informací zaměřenou na vyhledávání na internetu, zpracování informací za použití textového editoru a následné přenesení dat na externí média. Další požadavky jsou spíše individuálního charakteru související především se zájmem jednotlivce. Z dotazníkového šetření (realizovaného v roce 2010) mezi účastníky počítačových kurzů seniorského věku bylo zjištěno, že u nich dochází k pozitivní změně ve vnímání počítače, internetu a samotné práce s ním (Dosedla, 2010). Na základě vývoje z minulých let se dá předpokládat, že internet bude v příštích letech používat stále více českých seniorů. Nedávná koronavirová pandemie ukázala možnosti digitálních informací a digitální komunikace. Důležitější, než kdykoli předtím by měla být pro seniory práce s počítačem a přístup k internetu naprostou samozřejmostí (Hermans, 2022).

Zájmy a potřeby uživatelů ICT se v souvislosti s věkem mění, jiné budou u mladší generace, jiné u seniorů. Používání výpočetní techniky se s ohledem na stále se rozrůstající stárnoucí populaci stává důležitým oborem. Počítač může být přizpůsoben větším písmem a zvuky s ohledem na zhoršující se zrak a sluch. Kognitivními změnami jsou snížena pozornost, zhoršování se paměti. Pro snadnější práci na počítači by seniorům pomohlo uzpůsobit uživatelské prostředí jednoduchostí a srozumitelností (Wagner, Hassanein, Head, 2010).

2.2 Motivace a bariéry seniorů ke vzdělávání

Motivaci lze vymezit jako podnět k jednání, jako zdroj, na kterém je založeno jednání jedince, a který zároveň toto jednání jedince vysvětluje. Jde o proces udržování regulace a energetizace chování určitým směrem. V oblasti vzdělávání a učení má motivace velký význam, avšak je zřejmé, že se může výrazněji lišit dle věku, pohlaví, rodinného stavu či bydliště (Nováková, Lorenzová, 2020).

„Motivace hraje důležitou úlohu i v procesu osvojování si nových skutečností, tedy i v učení. Za úspěšností vzdělávání seniorů stojí síla a zaměření motivu účastníka. Jestliže se lidé mají vzdělávat po celý život, je zapotřebí, aby měli dostatek zájmu, chuti a motivace“ (Vybíral, Hodis, 2014, online).

Motivace seniorů ke vzdělávání je klíčovým prvkem pro jejich aktivní zapojení do společnosti a pro posilování jejich duševního zdraví. Pokračování v učení a získávání nových dovedností může přinést mnoho pozitivních aspektů v životě starších lidí, jako je zlepšení paměti, sebevědomí a sociálních interakcí. Je důležité, aby se senioři cítili podporováni a povzbuzováni ke vzdělávání, ať už se jedná o formální vzdělávání v rámci univerzity třetího věku nebo neformální vzdělávání prostřednictvím různých workshopů, kurzů nebo online vzdělávacích programů. Vytváření příležitostí pro celoživotní učení může pomoci seniorům zůstat mentálně aktivními, zlepšit jejich kvalitu života a posílit jejich pocit sounáležitosti se společností. V seniorském věku podle studie Novákové a Lorenzové hraje při motivaci ke vzdělávání velmi podstatnou roli pozitivní motivace, která často souvisí s dosahováním úspěchu při učení, pochvalou či uznáním. Negativní motivace, typu nezájmu či negativního hodnocení by se neměla v žádném případě vyskytovat (Nováková, Lorenzová, 2020).

Motivace ke vzdělávání u seniorů je dána nejen jejich vzdělávacími potřebami, ale také zájmem o doplnění či prohloubení stávajících poznatků a o jejich orientaci v aktuálním společenském dění. Další možností je situace, kdy motivace seniora ke vzdělávání vychází z jeho snížených komunikačních možností, ze zájmu o kontakt s vrstevníky, z pocitu osamocení či snaze o naplnění potřeby sounáležitosti (Zormanová, 2017).

Vzdělávání v pozdějším věku také otevírá dveře k novým zájmům a koníčkům. Může to být cesta k objevení nových vášní, které mohou poskytnout smysluplné zážitky a zvýšit pocit spokojenosti. Navíc, získávání nových dovedností může povzbudit seniory k zapojení se do nových aktivit, což může vést k větší sociální interakci a posílení sociálních vazeb. Konečně, motivace seniorů ke vzdělávání může také hrát roli v boji proti ageismu. Při poskytování možností pro vzdělávání a učení se může ukázat, že stáří není překážkou pro vývoj a růst, ale naopak, je to období, kdy můžeme pokračovat v učení a rozšiřování našeho horizontu poznání.

Motivace seniorů ke vzdělávání je závislá na celé řadě různých faktorů. Jde například o dosažené vzdělání seniora, ale také o druh vzdělání. Takové faktory podmiňují zájem seniora o různé oblasti vědění, o účast na kulturním životě. Dalším

faktorem je například sociální aktivita v rámci rodiny či mimo rodinu, politická angažovanost, snaha zlepšovat věci v komunitě, zájem o prosazování práv seniorů apod. Zároveň podle Beneše může vzdělávání představovat koníček seniora, tedy je zde jeho zájem o poznání. Motivací bývá i touha po sociálních kontaktech, očekávání okolí či snaha nalézt smysl života při vědomí vlastní konečnosti. K dalším motivačním prvkům se řadí zvládání tělesných, psychických a sociálních změn, udržování vlastních sil. Vzdělávání seniorů má zároveň i preventivní funkci, protože vede k odstranění a kompenzaci deficitů za účelem udržení tělesných a intelektuálních sil (Beneš, 2014).

Senioři zajímající se o vlastní rozvoj si jsou vědomi, že způsobilost používání nových médií jim umožňuje aktivní participaci v nejrůznějších sférách každodenního života (Vybíral, Hodis, 2014). Zájem a motivaci seniorů o vzdělávání v ICT zkoumal výzkum autorů Vacka a Rybenské (2015) mezi pasivními seniory (obyvateli domovů důchodců) a aktivními seniory (stále pracujícími). Z jejich výsledků výzkumu vyplývá, že senioři často reagují skepticky na možnosti vzdělávání se v oblasti ICT. Z tohoto důvodu je nutné rozptýlovat nedůvěru seniorů ohledně tohoto typu vzdělávání. Senioři si často představují moderní technologie jako obtížně použitelné, nemají dostatek sebedůvěry pro jejich použití a myslí si, že se ve svém pokročilém věku nic nenaučí. Celkem 40 % respondentů z jejich výzkumu definovalo, že existuje jen nízká pravděpodobnost, že budou studovat ICT na univerzitě třetího věku a dalších 20 % respondentů uvedlo, že pravděpodobně nebudou studovat ICT vůbec. Zároveň však většina seniorů prokazuje zájem o vzdělávání se, a tedy spíše nemají zájem o vzdělávání v oblasti ICT (Vacek, Rybenská, 2015).

Empirické šetření autorky Novákové a Lorenzové (2020) se zaměřilo na zkoumání motivace seniorů k celoživotnímu vzdělávání v rámci vysokoškolských kurzů. Jak se podařilo zjistit, tak klíčovým motivem pro seniory představuje touha po dalším vzdělávání (získání nových vědomostí a dovedností). Dalším významným motivátorem je potřeba aktivního trávení volného času. Motivace v podobě navázání nových vztahů s vrstevníky se neukázala jako významná. Na motivaci také nemá vliv pohlaví, věk či vzdělání seniorů. Určitý vliv byl identifikován mezi profesním zaměřením studia a motivací, kdy zájem o získání nových dovedností mírně převažoval u studentů lékařských a humanitních oborů. Z výsledků šetření autorky se také potvrzuje význam vnitřní motivace při zájmovém studiu a zlepšování kvality života seniorů. Vnitřní motivace je klíčovou složkou kognitivního, sociálního a fyzického rozvoje každého

jedince, protože inspiruje i k učení se novým dovednostem. Vnitřní motivace je však zároveň i vysoce individuální záležitostí (Nováková, Lorenzová, 2020).

Nadšení a elán však není jediným motivačním faktorem v rámci vzdělávání seniorů. K dalším zdrojům motivace patří například rodina a přátelé. Z empirického šetření autorů Vybírala a Hodise (2014) vyplývá, že by měl lektor v edukačním procesu seniorů disponovat zejména komunikačními dovednostmi, schopností vytvoření optimálního učebního klimatu, prezentačními dovednostmi, motivačními a organizačními schopnostmi.

„Zvláště seniori posuzují rádi a často i kriticky kompetence lektora. Pokud je tedy lektor kompetentní a má vhodné vlastnosti, schopnosti, vědomosti, dovednosti i zkušenosti, které ke vzdělávání a komunikaci nezbytně potřebuje a tyto vlastnosti a schopnosti je ochoten využít v edukačním procesu“ (Vybíral, Hodis, 2014, online).

Empirické šetření autorů Vybírala a Hodise (2014) se zaměřilo na identifikace motivačních faktorů ke vzdělávání u českých seniorů v oblasti ICT. Z výsledků plyne, že motivace dalšího vzdělávání seniorů je závislá na jejich dříve rozvinutých zájmech ohledně různých oblastí života, účasti na kulturním životě, na sociální aktivitě v rodině či mimo rodinu. Vzdělávání je pro seniory jak koníčkem, tak i prostředkem poznání. Motivací je také často touha po sociálních kontaktech, očekávání okolí, či snaha o nalezení smyslu života. Vzdělávání seniorů má často i charakter prevence, eliminace a kompenzace deficitu a jeho cílem je udržení tělesných a intelektuálních sil (Vybíral, Hodis, 2014).

Z výzkumu autorek Kutnohorské a Telnarové vyplývá, že k nejčastějším důvodům pro získávání nových vědomostí u seniorů patří zájem o dané studované téma, dále motivace ke zlepšení paměti, k získání nových poznatků. Dále jde o to být v kontaktu s dalšími lidmi a získat si nové přátele. Mezi uváděné důvody se řadí i setkávání s novými lidmi, ale také zájem o informační technologie, který je dán tlakem doby (senioři chtějí být moderní). K dalším motivům patří možnost navázání mezigeneračního dialogu, zejména o možnost zamyšlení se nad historií rodiny a nad svým vlastním biografickým příběhem (i když jen na průměrné úrovni) (Kutnohorská, Telnarová, 2018).

Všechny organizace i lidé zprostředkující vzdělávání seniorů musí pracovat s řadou problémů, které nesouvisí jen s involučními změnami ve vyšším věku. Nejde tedy pouze o bariéry týkající se např. sluchových či vizuálních omezení účastníků vzdělávacího procesu, ale také o problémy v jiných oblastech.

Podle Petřkové (in Špatenková, Smékalová 2015) lze tyto bariéry rozdělit do několika skupin. Některé bariéry jsou méně závažné a některé, například bariéry zdravotní, vytváří velké omezení pro vzdělávání seniorů ne-li úplné znemožnění se vzdělávat.

V obecném pojetí můžeme podle Krystoň, Šeráka a Tomczyka (2014) bariéry členit na:

Situační – mezi nejčastější situační bariéry můžeme zařadit nedostatek finančních prostředků a špatnou dopravní obslužnost. Jsou to tedy takové bariéry, které vyplývají z aktuální životní situace jedince.

Institucionální – za vzniklé bariéry v tomto případě nemůže přímo účastník, ale chyba je z velké části na straně poskytovatelské organizace. Může jít například o špatnou informovanost organizací o vzdělávacích kurzech, nedostatek vhodných kurzů.

Dispoziční – jde o bariéry, které se týkají psychické a fyzické kondice jedince. Účastník má například obavy, že by studium nezvládl, je přesvědčen, že vzdělávání pro něj již nemá smysl. Seniori s takovým přesvědčením si neuvědomují, že vzdělávání přispívá a zvyšuje fyzickou i intelektuální sílu a zajišťuje jim tak kvalitnější a důstojnější život (Krystoň, Šerák a Tomczyk, 2014).

2.3 Vzdělávání seniorů v oblasti ICT

Dnešní dobu lze chápat jako období neustálého zrychlování technologického pokroku. V důsledku tohoto se stává vzdělávání v oblasti informačních a komunikačních technologií jedním z klíčových předpokladů úspěchu každého člověka. Informační a komunikační technologie usnadňují život, přináší užitek a zvyšují kvalitu života. Pro seniory toto platí také (Vacek, Rybenská, 2015).

Informační a komunikační technologie označují souhrn elektronických, počítačových a telekomunikačních technologií a veškerého hardwarového, softwarového či síťového vybavení. Jde o prostředky, které se využívají pro pořízení, uchování, zpracování, prezentaci a přesun dat (tj. informační technologie). Podle

Holešínské komunikační technologie představují technické prostředky, které se využívají pro komunikaci. Komunikační technologie vytvářejí informačním technologiím prostor pro kvalitní a rychlé spojení na globální úrovni. Informační technologie zase předávají komunikačním technologiím technické nástroje, pomůcky, poznatky (Holešínská, 2022).

Pokud se senioři naučí vhodně používat ICT, tak to může zlepšit pocit smysluplnosti jejich života. K tomuto však musí umět ICT využívat, tedy naučit se s těmito technologiemi pracovat. Jak však bylo uvedeno, tak senioři patří z hlediska vzdělávání do velmi specifické skupiny, což může komplikovat dosažení výše uvedené ambice (Vacek, Rybenská, 2015).

První připojení k internetu bylo realizováno v roce 1992 a od této doby výrazně vzrostlo množství jeho uživatelů. V roce 2020 jej využívalo 81 % osob v globálním prostředí, což se projevilo i na růstu počtu uživatelů ve věku nad 65 let. Mezi jednotlivými státy však existují výrazné rozdíly, protože například v Norsku využívalo internet 82 % seniorů, tak v Polsku se jednalo o 23 % seniorů (ČSÚ, 2022). Autoři včele s Bernáškovou poukazují na nízkou digitální gramotnost starších osob v některých státech. Situace v České republice je podobná. Sice roste počet uživatelů internetu v této věkové skupině, ale stále není dosahováno průměru zemí západní a severní Evropy. Od 75 let věku navíc podíl seniorů, kteří nikdy nepoužili internet až dvojnásobně roste. U nejstarších seniorů (tj. nad 75 let) téměř dvě třetiny nikdy nevyužily internet, u mladších seniorů jde pouze o necelou třetinu a se snižujícím se věkem tento podíl výrazně klesá (Bernášková a kol., 2020).

„Podobný trend jako o využívání internetu je možné sledovat i u ostatních ICT. Naprostá většina populace má mobilní telefon. S klesajícím věkem také významným způsobem narůstá podíl těch, jejichž mobilní telefon je možné označit jako chytrý (v tomto kontextu mobilní telefon s operačním systémem). Mladší generace také ve větší míře využívají internetové připojení pomocí telefonu“ (Bernášková a kol., 2020, s. 14).

Informační a komunikační technologie mají pro seniory velmi vysoký význam, proto lze dnešní dobu označit za éru informační společnosti.

K základním důvodům velkého významu pro seniory patří (Čeledová, Čevela, 2012):

- nedostupnost a neznalost je závažným faktorem sociální exkluze a narušení mezigenerační sounáležitosti, tedy například může komplikovat vztahy mezi prarodiči a vnuky,
- neznalost ICT je na trhu práce diskriminačním faktorem, takže omezuje zaměstnavatelnost starších lidí,
- využití ICT posiluje soběstačnost a schopnost života v domácím prostředí, i když má senior zdravotní handicap. Dále zlepšuje komunikaci a kontakt s úřady, přispívá k získávání informací a vzdělávání, umožňuje řešit pocit osamělosti atd.

Využití informačních a komunikačních technologií je dáno přítomností tří nezbytných faktorů. Bernášková a kol. (2020) zmiňují faktory strategické, faktory instrumentální a faktory mentální. Strategické faktory mají charakter přístupu k informačním a komunikačním technologiím, kdy jsou dané například ekonomickou náročností nákupu vybavení a dostupností připojení k internetu v lokalitě bydliště. Instrumentální faktory mají podobu schopnosti využívání techniky a jednotlivých aplikací. Mentální faktory se vztahují k pochopení mechanismů a možnosti jejich použití v soukromém i profesním životě, tedy k digitální gramotnosti. Závěry z výzkumu kolektivu autorů Bernáškové potvrzují, že: *„všechny tyto faktory jsou nezbytné pro zajištění ochoty jednotlivce zařízení používat. Například pokud pro jednotlivce je zařízení snadno ekonomicky dostupné, nemá problémy s jeho technickou obsluhou, ale nerozumí tomu, co by mu využívání takového zařízení přineslo, tak toto zařízení využívat nebude“* (Bernášková a kol., 2020, s. 20). V současnosti je již zřejmé, že informační a komunikační technologie mohou výrazně snížit negativní důsledky stárnutí populace, protože seniorům umožňují delší a nezávislý život v domácím prostředí (Bernášková a kol., 2020). Dále ve svém výzkumu autoři upozorňují, že ovládání informačních a komunikačních technologií pro seniory je důležité i z hlediska využívání tzv. asistivních technologií. To jsou výrobky, zařízení či vybavení, které se využívají k udržení, zvýšení či zlepšení funkčních schopností jedinců se zdravotním postižením. Velmi často právě ve věkové skupině seniorů, kde jim umožňují realizovat činnosti, které by bez těchto technologií nemohli dělat či by s jejich vykonáváním měli problémy (Bernášková a kol., 2020).

S tímto tvrzením se ztotožňuje i Vacek a Rybenská. Zdůrazňují, že zlepšování různých dovedností seniorů v oblasti informačních a komunikačních technologií, představuje možnost, jak zlepšovat kvalitu života seniorů. Další výhodou je předpoklad, že prostřednictvím těchto znalostí mohou zůstat senioři delší dobu na trhu práce, což v konečném důsledku zvyšuje produktivitu celé společnosti. Účast na dalším vzdělávání také prospívá duševnímu zdraví seniorů, protože udržuje jejich mysl „svěží“. Znalosti v oblasti informačních a komunikačních technologií usnadňují účast v moderní společnosti. Naopak, vyhýbání se informačním a komunikačním technologiím a odmítání se edukaci v této oblasti je špatným řešením (Vacek, Rybenská, 2015).

„Starší lidé mají jako důležitá heterogenní skupina obyvatelstva s různými potřebami, vzdělávacími a studijními zkušenostmi právo osvojit si potřebné znalosti, dovednosti a postoje, které jim umožní získat mediální a informační gramotnost vlastním tempem, vlastním způsobem a podle svých vlastních cílů“ (Hermans, 2022, s. 2).

Organizace Symplexis¹ (2020) realizovala výzkum vzdělávání seniorů v oblasti v informačních a komunikačních technologií ve vybraných evropských zemích. Z výsledků vyplývá, že senioři čelí při snaze zlepšovat svoje dovednosti v informačních a komunikačních technologiích různým výzvám a problémům.

Mezi nejčastější pak patří (Symplexis, 2020):

- složitost a komplexnost oblasti informačních a komunikačních technologií (například problémy při výběru správného zařízení),
- aplikace a software často prochází aktualizacemi a změnami, které vyžadují nové způsoby ovládání,
- nedostatečná informovanost či neinformovanost a problémy s pochopením nových technologií,

¹ Symplexis je řecká nezisková organizace, která usiluje o zajištění rovných příležitostí pro všechny prostřednictvím akcí a opatření, která rozvíjejí dovednosti, posilují a podporují aktivní zapojení a participaci se zaměřením na nejzranitelnější kategorie populace a zejména na ty, kteří mají méně příležitostí.

- nedostatek dovedností, znalostí, vzdělání/školení a znalostí v oblasti informačních a komunikačních technologií,
- nedostatek vhodných vzdělávacích programů v oblasti informačních a komunikačních technologií,
- nejistota, strach, neochota či odmítání přizpůsobení se novým trendům, problémy s pamětí, nedostatek finančních zdrojů či jiných zdrojů.

„Státy, mediální platformy a občanská společnost musí starším uživatelům umožnit vytvářet a šířit informace podle jejich potřeb a zájmů a pomáhat jim pochopit, jaký význam má pro demokracii svoboda projevu, svoboda médií a pluralita“
(Hermans, 2022, s. 2).

V delším časovém horizontu je zřejmé, že edukační kurzy ICT pro seniory zaniknou, protože seniorského věku dosáhnou osoby, které používají informační a komunikační technologie každodenně, případně ještě dojde k rozšíření e-learningových forem vzdělávání (Janiš, Skopalová, 2016).

3. Ageismus a možnosti prevence

Podle socioložky Vidovičové je u nás diskriminace na základě věku nejrozšířenější formou diskriminace. Světová zdravotnická organizace označuje ageismus všudypřítomný a současně sociálně akceptovaný a není tak odmítán jako rasismus nebo sexismus. Ageismus se kromě osobní úrovně projevuje i v oblasti trhu práce a ve zdravotnictví. Stejně se může týkat sportu, sexu, politiky nebo vzdělávání. (Vidovičová, 2008).

3.1 Ageismus a jeho pojetí

„Termín ageismus je převzat z anglického slova age – tzn. věk nebo stáří. Význam tohoto termínu je v současnosti chápán jako předsudky a negativní představy o seniorech a je s určitými obměnami takto definován“ (Malíková, 2020, s. 32).

V průběhu let se objevila celá řada definic tohoto termínu. Ageismus nejčastěji lze definovat jako stereotypy a předsudky vůči lidem kvůli jejich věku, kdy jsou často spojené i s diskriminací. Ageismus může být zaměřen na osoby v různých věkových skupinách, ale velmi často se hovoří o ageismu zejména vůči starším lidem. To je dáno i dopady ageismu na tuto věkovou skupinu. Je prokázáno, že ageismus vůči starším lidem výrazně dopadá na jejich zdraví a pohodu a může vést i k vyšším nákladům státu na zdravotní péči pro seniory. Světová zdravotnická organizace dokonce chápe ageismus jako jednu z globálních hrozeb pro zdraví a pohodu starších osob, protože jde o překážku zdravého stárnutí a zdravé dlouhověkosti (Ayalon, Dayan, Freedman, 2022).

Termín ageismus byl poprvé použit na konci šedesátých let minulého století, a to americkým psychiatrem a gerontologem Robertem Butlerem, který pozoroval jev právě v podobě diskriminace starších lidí kvůli jejich věku. Jako první formuloval, že lidé automaticky očekávají od starších lidí charakteristiky jako je špatné zdraví, senilita, a proto s nimi nejednají rovným způsobem. Od této doby se zájem o ageismus a jeho výzkum několikanásobně zvýšil (Benešová, 2011).

Ageismus je výsledkem předsudků, které má jedna věková skupina vůči druhé věkové skupině. Tato forma diskriminace se pak projevuje v přístupu k této věkové skupině, k chování k této věkové skupině, v institucionálním prostředí či v legislativě (Okun, Ayalon, 2022).

„Západní společnost adoruje mládí, krásu, výkonnost a úspěšnost. Těmito kvalitami stáří nedisponuje. Staří lidé jsou často rozpačitě přehlíženi, až ignorováni, stáří bývá spojováno s negativními kvalitami. Mladí nechtějí zestárnout“ (Havránková, 2021, s. 40). Ageismus chápe stáří pouze jako období ztrát, celkového úpadku a výrazně zhoršené kvality života, kdy člověk pouze chátrá.

„Období stáří je chápáno jako čas, kdy člověk pouze chátrá, v nejlepším případě si uchovává část toho, co získal dříve. Jeho zkušenosti ani kompetence nejsou považovány za významné, starý člověk není z pragmatického pohledu považován za přínosného“ (Havránková, 2021, s. 41).

S jeho projevy se lze setkat například v těchto oblastech společenského života (Ondrušová, Krahulcová, 2019):

- občanství druhé třídy, které se projevuje odmítáním, podceňováním, odporem ke starým lidem,
- pracovní trh marginalizuje starší osoby, takže vzniká vysoká nezaměstnanost osob ve vyšším věku,
- veřejné služby a úřady informují zejména přes internet a další kanály, které senioři jen zřídka využívají,
- důchodový systém, zdravotní péče, sociální péče, životní prostředí, doprava,
- média informují o stáří jako o pokřivené fázi života, vytěsňují a ignorují seniory zejména na televizní obrazovce, objevují se zde nepatřičné vtipy o seniorech.

Ondrušová a Krahulcová uvádějí: *„K častým projevům ageismu patří také nedůstojné oslovování starých lidí (dědo, babi, tak půjdeme děvčátka), jejich zesměšňování a podceňování jejich schopností. Významným důsledkem ageismu je exkluze a sociální izolace starších lidí. Diskriminační postoje mohou vyústit až v zanedbání péče a nevhodné zacházení se starými lidmi“* (Ondrušová, Krahulcová, 2019, s. 106).

Studie izraelských autorů poukazuje na další specifický rys ageismu, protože tento nemusí být pouze explicitní (dobře uvědomovaný těmi, kdo jej zastávají), ale také implicitní. To znamená, že jej jedinci realizují, ale neuvědomují si, že se dopouštějí nějaké diskriminace apod. Zároveň v ageismu platí, že lidé mohou zastávat ageistické postoje vůči svojí vlastní osobě (Ayalon, Dayan, Freedman, 2022).

„Ageismus je ideologie a přesvědčení. Jedním z jeho projevů je věková diskriminace. Například když zaměstnavatelé nechtějí přijímat starší pracovníky, protože věří, že jsou vzhledem ke svému věku méně schopní. Diskriminace je ale až krajní, nejviditelnější podobou ageismu“ (Benešová, 2011, s. 8).

Pojem ageismus a jeho vnímání veřejností zkoumal například empirický výzkum autorů Okun a Ayalon (2022). Šetření mezi izraelskými dotazovanými potvrdilo, že téměř polovina respondentů (tj. 45 %) pojem ageismus vůbec nezná. Ve skupině respondentů, která pojem znala bylo zjištěno, že 30 % z nich se s ageismem setkala. Po definování pojmu ageismus a příkladů ageismu pak uvedlo 62 % respondentů, že se s ageismem setkala. Jde tedy o rozšíření jev (Okun, Ayalon, 2022).

Ageismus vůči seniorům v české společnosti se plně projevil i v rámci pandemie koronaviru. Došlo k homogenizaci a vykreslení skupiny „starých“ lidí jako nejvíce ohrožené skupiny, kdy si tedy koronavirus vybírá oběti zejména na základě jejich věku. Toto chápání podpořila i některá opatření, která měla primárně chránit seniory, ale zároveň tímto potvrdila, že je logika ageismu „správná“. Jednalo se například otevírací dobu obchodů pouze pro seniory. Avšak jednoduché vymezení věkem zde ignoruje skutečnost, že riziková skupina je vymezena zejména zdravotním stavem (Hasmanová Marhánková, 2021).

V souvislosti s ageismem a jeho rizikem přítomnosti platí následující: *„každý z nás by si měl uvědomit, jaký má vlastní názor, postoj a vztah k této věkové kategorii obecně, ale i z hlediska sebe samotného. Jak já nahlížím na přibývajících léta a stáří? Jak vnímám seniory a jejich místo ve společnosti? Jak se připravuji na své vlastní stáří? Odpověď na tyto základní otázky už vypovídá o tom, jak jsme na tom my sami s ageismem“* (Malíková, 2020, s. 38).

Stereotypů, které vedou k ageismu seniorů, je celá řada.

Jako příklady lze uvést například následující mýty, polopravdy a dezinformace (Wija, 2018):

- všichni staří lidé jsou stejní – ve skutečnosti neexistuje žádný typický starší člověk, protože se stárnutím se člověk stává více různorodým,
- špatné zdraví ve vyšším věku je nevyhnutelné – v realitě sice většina starších lidí čelí zdravotním problémům, ale nemusí to nutně vést k nemocem a ztrátě soběstačnosti,
- stará osoba je ve věku 60 let a více – ve skutečnosti je stárnutí probíhá celý život, a proto nemůže existovat věk, kdy se osoba stane automaticky starou,
- stárnutí je překážkou k dobrému životu, která musí být překonána – v realitě však platí, že sociální a emocionální dovednosti se s věkem zlepšují, stejně jako sebeovládání a udržování stabilních sociálních vztahů apod.,
- starší lidé představují zátěž pro ekonomiku, zejména zdravotní systémy – ve skutečnosti je přínos starších lidí pro společnost obrovský. Poskytují péči dětem, posilují místní komunitu, jsou ekonomickou oporou svojí rodině, neberou pracovní příležitosti mladším lidem atd.

Průzkum zpravodajského portálu aktualne.cz prokázal, že se v České republice objevuje věková diskriminace a je hluboce zakořeněna. Je přítomná nejen na trhu práce, ale také při poskytování různých služeb, ve zdravotnictví, v bytové politice, v rámci vztahů mezi lidmi. Částečně se ageismus objevuje i legislativě, kde jsou například uvedené různé věkové limity. Zároveň je však velmi složité dokázat věkovou diskriminaci, protože nelze jednoduše a objektivně měřit. Závisí na individuálním nastavení a citlivosti každé osoby (Hovorková, 2019).

3.2 Možnosti prevence ageismu

Prevence ageismu je klíčová pro vytváření zdravé a respektující společnosti. Ageismus neboli diskriminace na základě věku je problém, který může mít negativní dopad na jednotlivce, ale i na celou společnost. Je důležité, abychom se všichni snažili předcházet ageismu, a to nejen v osobním životě, ale také v pracovním prostředí a ve veřejném životě.

Prevence ageismu by měla začít výchovou a vzděláváním. Právě prostřednictvím vzdělávání lze eliminovat riziko vzniku ageismu a jeho projevy. Klíčovou ambicí takového vzdělávání musí být překonání strachu a předsudků ze stáří a dopadů stárnutí populace na společnost. Vzdělávání může pomoci k přípravě na vlastní stáří a stáří blízkých, a také umožňuje lépe pochopit stárnoucí společnost, ve které dnes lidé žijí (Wija, 2018).

Petr Wija zdůrazňuje, jak je důležité učit mladé generace o hodnotě a důstojnosti každého životního období a o tom, že stárnutí je přirozenou součástí života. Také bychom měli vytvářet politiky a zákony, které chrání seniory před diskriminací a podporují jejich aktivní účast ve společnosti. To zahrnuje přístup k zdravotní péči, práci, vzdělávání a sociálních aktivitách (Wija, 2018).

Vidovičová doplňuje, že kromě toho bychom měli pracovat na odstraňování stereotypů a předsudků týkajících se stáří. To může zahrnovat změnu způsobu, jakým média a reklama zobrazují stáří, a podporu pozitivních a realistických obrazů stárnutí. Prevence ageismu je tedy komplexní úkol, který vyžaduje společné úsilí nás všech. Ale jeho výsledky – respektující, inkluzivní a spravedlivá společnost – stojí za to (Vidovičová, 2008).

Prevence ageismu je nezbytnou součástí budování spravedlivé a inkluzivní společnosti. Ageismus, tedy diskriminace na základě věku, je problém, který se týká nás všech, ať už jsme mladí či starší.

Prevenci ageismu zahrnujeme do našich hodnot a usilujeme o její prosazování v každodenním životě. Tím, že zvyšujeme povědomí o ageismu a jeho negativních dopadech, můžeme vytvořit prostředí, kde je každá generace oceňována a respektována za své jedinečné příspěvky. Důležitou rolí v tom hraje vzájemná interakce a komunikace mezi různými věkovými skupinami, což podporuje porozumění a empatii.

Prevence ageismu také zahrnuje aktivní boj proti stereotypům a předsudkům, které se na věkovou diskriminaci vážou. Je naší odpovědností vytvářet inkluzivní

prostředí, které podporuje rovnost a respektuje diverzitu věku. Usilujeme o to, aby nikdo nebyl znevýhodněný kvůli svému věku, a věříme, že každý má právo na důstojný a plnohodnotný život bez ohledu na to, kolik let mu bylo.

3.3 Prevence ageismu v digitálním prostředí

Ageismus se může projevovat i v digitálním prostředí, tedy například na internetu se hovoří o tzv. digitálním ageismu. Jeho existenci lze doložit z názorů různých seniorů, kteří potvrzují, že se jim některé internetové stránky velmi složitě používají, protože nejsou přizpůsobené jejich potřebám. V prostředí, ve kterém je řada služeb a produktů dostupná pouze prostřednictvím online cest, jde o závažný problém. Tvůrci webových stránek musí počítat s touto cílovou skupinou a přizpůsobovat jejich prostředí uživatelům v tomto vyšším věku (Manor, Herscovici, 2021).

Digitální ageismus může v konečném důsledku vést k tzv. digitálnímu vyloučení. Osoby digitálně vyloučené mají horší přístup k informacím než osoby digitálně gramotné, které z nových technologií těží ve zvýšené míře. Digitálně vyloučená osoba, která nemá z různých příčin možnost používat digitální technologie a služby, není začleněna do moderní společnosti. Tento jev souvisí s demografickými charakteristikami, a to především s věkem, vzděláním, socioekonomickým postavením a s geografickými faktory (Bernášková et al., 2020).

Digitální vyloučení se projevuje jevy jako například (Bernášková et al., 2020):

- nereálnost nalezení zaměstnání v rozvíjejícím se sektoru informačních technologií, nemožnost práce na pozicích, které vyžadují znalosti informačních technologií,
- nemožnost udržování kontaktu s příslušníky informační společnosti prostřednictvím nástrojů, které jsou v této společnosti využívány (tj. chat, email, diskusní fóra),
- omezené možnosti využívat služby e-governmentu (jako datová schránka, portál občana, veřejné rejstříky atd.),
- diskriminování kvůli nedostačující digitální gramotnosti osob, které postrádají přístup k informačním a komunikačním technologiím,

- nemožnost nákupů na internetu, komparace cen v obchodech, nemožnost využívat služby typu elektronického bankovníctví,
- nemožnost přístupu k digitální (digitalizované) tvorbě.

„Technologie řeší největší světové výzvy a mohou poskytnout i řešení demografických změn. Oba megatrendy budou úspěšné, jen pokud změny zohlední odpovídajícím způsobem každodenní problémy lidí všech generací a vytvoří přístupné, inkluzivní a věkově přívětivé prostředí, které všem umožní vést zdravý a aktivní život, plnit každodenní požadavky, které na ně život klade, a plně se zapojit do společnosti“ (Hermans, 2022, s. 2).

Držet krok s vývojem technologií je v dnešní moderní době potřeba. Služby, komunikace nebo informace se digitalizují. Senioři jsou bezesporu ohroženi digitálním vyloučením nebo jsou již digitálně vyloučeni. Digitální propast sekundární se dotýká faktu, že mnoho seniorů základy počítačové gramotnosti má, ale na rozdíl od mladší generace je to pro ně neznámé prostředí. V tomto směru jsou ohroženou cílovou skupinou, nedokáží plně kriticky uvažovat, třídít množství informací, častěji naletí podvodným e-mailům, nebo smyšleným informacím. Velmi často jsou účastníky přeposílání řetězových e-mailů. Aktivní používání těchto technologií zkvalitňuje život seniorů a vede k aktivnějšímu, sociálně pestřejšímu a spokojenějšímu životu.

„Starší lidé bývají častěji digitálně vyloučeni a narážejí na překážky v přístupu ke zboží a službám, které se stále více nabízejí online. Digitální vyloučení omezuje příležitosti k aktivnímu a zdravému stárnutí, a tím i sociální a ekonomickou participaci. Úkolem není pouze posílit postavení starších lidí tím, že jim poskytneme přístup k digitálním technologiím a zvýšíme jejich digitální gramotnost. Je nutné také zajistit podobu a relevanci digitálních služeb odpovídající jejich věku, stejně jako etické a bezpečné digitální prostředí, které bude zohledňovat rozmanitost stárnoucí populace“ (Hermans. 2022, s. 5).

Generace seniorů, kteří se poprvé setkávají s technologiemi až ve vysokém věku, bude rychle ubývat. Dnes je doba, kdy většina pracujících ovládá počítač jako profesionál a používá i dotykový telefon. Tento technologický trend nejenže přetváří naše každodenní životy, ale také utváří a modernizuje naše vzdělávací aktivity. Chceme, aby nikdo nezůstal pozadu, a to ani naši senioři. Cílem je zajistit, aby byli zapojeni a informováni, a aby byli schopni držet krok s rychle se měnícím světem, právě proto, aby seniorovi „neujel vlak“.

4. Motivy ke vzdělávání posluchačů ICT kurzu

Empirická část diplomové práce navazuje na předchozí teoretické ukotvení problematiky vzdělávání seniorů, které akcentuje potřebu vzdělávání v oblasti výpočetní techniky. Empirická část práce představuje realizované výzkumné šetření mezi seniory a jeho výstupy. Na základě syntézy veškerých poznatků jsou stanoveny návrhy a doporučení ke zlepšení.

4.1 Vymezení výzkumného cíle a stanovení hypotéz

Vzhledem ke zvolenému tématu diplomové práce je zřejmé, že cílem výzkumu jsou motivy, které vedou seniory k tomu, aby se vzdělávali v oblasti informačních technologií. Včetně zhodnocení spokojenosti s kvalitou konkrétního edukačního kurzu, kterého se aktivně senior účastní.

K rozhodnutí zabývat se příslušnou problematikou, mě vede její aktuálnost a společenská potřebnost, a to z důvodu stárnutí celé populace.

Empirické šetření si klade za cíl přiblížit problematiku faktorů ovlivňujících rozhodnutí seniorů se ICT kurzů účastnit. Hlavní výzkumná otázka se zaměřuje na účastníky edukačního kurzu a jaké motivy ovlivňují jejich vzdělávání. V návaznosti na výsledky výzkumu v konkrétní vzdělávací instituci navrhu změny ve vzdělávání seniorů.

Pro zjištění a naplnění cíle této práce jsem stanovila následující hypotézy:

Hypotéza č. 1: „Hlavní motivací pro vzdělávání seniorů v ICT kurzu je možnost používání nových moderních technologií.“

H1 Předpokládám, že motivací pro rozhodnutí navštěvovat kurz ICT je naučit se používat moderní technologie v běžném životě. Motivací může být i tlak dnešní společnosti (nákupy přes internet, internetové bankovníctví).

Hypotéza č. 2: „Mezi nejčastější bariéru neúčasti v kurzu ICT budou respondenti volit „zdravotní stav.“

H2 Předpokládám, že s vyšším věkem se objevují častěji zdravotní problémy, což neumožňuje seniorům účast na vzdělávacím kurzu ICT.

Hypotéza č. 3: „Nejčastější motivací seniorů k účasti a dokončení kurzu ICT bude zlepšení dovedností v oblasti používání informačních a komunikačních technologií.“

H3 Hypotéza je stanovena na základě motivů seniorů pro další vzdělávání identifikovaných v dostupné literatuře. (Beneš, 2014 a Špatenková, Smékalová, 2015)

Hypotéza č. 4: „V seniorském věku je o edukační kurzy větší zájem u žen než u mužů.“

H4 V této hypotéze vycházím z předpokladu, že ženy mají větší touhu učit se nové věci, a proto častěji navštěvují edukační kurzy i ty technicky zaměřené, než muži.

4.2 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumné šetření mezi seniory bylo provedeno prostřednictvím kvantitativního dotazování. Výběrový soubor tvořili senioři od 65 let věku v zastoupení 76 žen a 67 mužů. Jednalo se o cíleně vybrané seniory, kteří navštívili edukační kurz pořádaný na základních školách v krajském městě Hradec Králové, které aktuálně čelí demografickému trendu stárnutí obyvatel. Podíl zde žijících seniorů na celkovém počtu obyvatel města neustále roste. Před dvaceti lety žilo v tomto krajském městě zhruba 15,5 tis. obyvatel starších 65 let, před pěti lety se jednalo o 20 tis. osob. V dnešní době jde o 21 tisíc osob. Dle prognózy demografického vývoje bude tento počet v roce 2025 na úrovni 22,5 tis. osob (HK, 2018).

Zastupitelé města Hradec Králové na tento trend reagují ve svých strategických dokumentech, které se pak reflektují i do oblasti zkvalitňování zázemí a příznivého prostředí pro život seniorů. Vedle realizace koncepcí rozvoje prorodinné politiky, kultury či v oblasti sociálně zdravotní jde i o podporu rozvoje specifických forem bydlení či prevence kriminality.

Další aktivity pak směřují právě do oblasti vzdělávání. V rámci této práce je zkoumána účast seniorů právě na jednom z počítačových kurzů pro seniory, které město Hradec Králové pořádá ve spolupráci se čtyřmi základními školami. Počítačový kurz

pro seniory je určen pro začátečníky i pokročilé, kdy je zde zařazena i výuka práce s chytrým telefonem. Vzdělávání probíhá v prostředí základních škol a kurzy jsou bezplatné.

Výuka probíhala v deseti lekcích jednou za týden v čase od čtrnácti do sedmnácti hodin odpoledne. Délka jedné lekce byla šedesát minut, takže seniorům byl poskytnut i dostatek času na odpočinek, individuální konzultace s lektorem či dalšími studujícími kolegy. Na začátku kurzu byl každý účastník rozdělen do kategorie dle toho, jestli jde o začátečníka či pokročilého. Seniors pod dohledem lektora bezplatně vyučují žáci základních škol, takže dochází i k využití mezigeneračního dialogu. Z hlediska konkrétního obsahu se jednalo například o kurz práce s počítačem a mobilem, kurz úpravy digitální fotografie, digitalizace vzpomínek (za pomoci žáků základních škol si mohou senioři digitalizovat stará média jako fotky, negativy, diapozitivy, VHS apod.)

V roce 2022 se tohoto kurzu účastnilo 200 seniorů. Na závěrečném setkání absolventů kurzu došlo k distribuci písemných dotazníků, které se zabývají hodnocením kurzu a dalšími souvislostmi v oblasti edukace seniorů.

4.3 Metodika sběru dat

Výzkumným problémem je v tomto případě nutnost vyhodnocení efektivity vzdělávacího kurzu pro seniory v oblasti informačních a komunikačních technologií. Město Hradec Králové jako provozovatel kurzu realizoval pro seniory vzdělávací počítačový kurz, a proto nyní potřebuje získat zpětnou vazbu na tento kurz přímo od zástupců cílové skupiny. Na tento požadavek reaguje právě dotazníkové šetření.

Cílem dotazníkového šetření bylo identifikovat souvislosti motivace seniorů ke vzdělávání v oblasti ICT, a to včetně zhodnocení jejich spokojenosti s účastí na vzdělávacím kurzu. Tento cíl reaguje právě na výzkumný problém.

Výzkumné šetření mezi seniory je provedeno prostřednictvím kvantitativního dotazování. Výběr respondentů byl v tomto případě záměrný, protože bylo nutné získat informace přímo od osob, které mají zkušenost s účastí na tomto vzdělávacím kurzu. Jedná se o cíleně vybrané seniory, kteří navštěvují edukační počítačový kurz. Kvantitativní forma dotazování se ukázala jako velmi vhodná, protože umožnila rychlé a srozumitelné oslovení všech respondentů v krátkém čase, a také bylo možné velmi rychle vyhodnotit nashromážděná data.

Na závěrečném setkání absolventů kurzu došlo k distribuci písemných dotazníků, které se úvodním dotazováním zabývají hodnocením kurzu a dalšími souvislostmi v oblasti edukace seniorů. Další otázky již směřují ke zjištění motivů ke vzdělávání. Dotazník je častou používanou metodou sběru dat o velkém počtu respondentů Gavora (2010) jej definuje jako „*způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí.*“

Anonymní dotazník vlastní konstrukce byl navržen s ohledem na specifika cílové skupiny. Formulace otázek byla stručná a srozumitelná, aby umožňovala jednoznačné a nepřiliš namáhavé odpovědi. Respondenti odpovídali celkem na 20 uzavřených a dvě otázky otevřené.

Z celkového počtu 200 rozdaných dotazníků bylo navraceno 143 vyplněných dotazníků. Celková návratnost činila 71,5 %.

Tento sběr dat byl uskutečněn v termínu do 15. 2. 2023. Před sběrem dat vysvětlil tazatel účastníkům kurzu cíl sběru dat, ujistil je o anonymitě jejich odpovědí, definoval způsoby vyhodnocení a práce s daty, aby byl zřejmý cíl dotazníkového šetření a způsob nakládání s jeho výsledky. Každý respondent měl také možnost odmítnout vyplnění dotazníku.

4.4 Interpretace získaných dat

Interpretace výsledků je provedena formou shrnutí do tabulek relativních (%) a absolutních (n) četností odpovědí respondentů, které ještě doplňuje vlastní slovní komentář k výsledkům, resp. vlastní zhodnocení. Pro větší přehlednost byli některé odpovědi znázorněny i graficky.

Z dotazníkového šetření vyplývají následující výsledky.

1) Odkud jste se dozvěděl o vzdělávacím kurzu ICT?

- Informační kampaň města (inzerát, obecní nástěnky)
- Přátelé, rodina
- Dotázal jsem se přímo zde
- Jinde

V první otázce bylo cílem identifikovat zdroj, z kterého se respondent dozvěděl o vzdělávacím ICT kurzu pro seniory. Na základě identifikace zdroje je následně možné zjistit, odkud senioři čerpají informace o vzdělávacích kurzech. Následně, nejčastěji využívané komunikační kanály upřednostnit při marketingové komunikaci vzdělávacího kurzu.

Z výsledků této otázky vyplývá, že nejčastějším zdrojem informací pro seniory byla informační kampaň města ohledně kurzu ICT. Tuto variantu odpovědi označilo 71,33 % respondentů z řad účastníků kurzu. Dalším významnějším zdrojem informací byla rodina či přátelé, a to v 16,78 % případů. Celkem 4,90 % respondentů se dotázalo přímo provozovatele vzdělávacího kurzu. V jiném prostředí našlo zdroj 6,99 % dotazovaných. Z těchto výsledků vyplývá, že informační kampaň města dokázala zacílit na cílovou skupinu účastníků vzdělávání, tedy seniory.

Tabulka 1 Zdroj informací o kurzu

1) Odkud jste se dozvěděl o vzdělávacím kurzu ICT?	n	%
Informační kampaň města (inzerát, obecní nástěnky)	102	71,33 %
Přátelé, rodina	24	16,78 %
Dotázal jsem se přímo zde	7	4,90 %
Jinde	10	6,99 %

Zdroj: vlastní zpracování dle výsledků dotazníkového šetření

2) Personální zajištění kurzu (lektor, žáci základních škol) hodnotíte:

- Velmi dobře
- Spíše dobře
- Neutrálně
- Spíše špatně
- Velmi špatně

Ve druhé otázce je záměrem získat zpětnou vazbu na personální zajištění kurzu, tedy výkon lektora a žáků základní školy. Každý žák zde také v podstatě vystupoval v úloze jakéhosi lektora, který má seniorům pomáhat v rámci vzdělávání, a proto je výkon lektora i žáků hodnocen v rámci stejné otázky.

Z pohledu respondentů se v oblasti personálního zajištění kurzu neobjevují závažné nedostatky. Z výsledků je zřejmé, že nadpoloviční většina dotazovaných uvádí hodnocení velmi dobré či spíše dobré (tj. 41,96 % dotazovaných, resp. 35,66 % respondentů). Neutrálně se zde vyjádřilo k personálnímu zajištění kurzu 20,28 % respondentů. Pouze ojediněle se objevil negativní názor, ať už spíše špatné hodnocení v 1,40 % případů, či velmi špatné hodnocení v 0,70 % případů.

Tento výsledek lze hodnotit velmi pozitivně, protože jak je uvedeno v teoretické části práce, tak senioři často inklinují ke kritice lektorů, pokud mají pocit, že má lektor nedostatečné kompetence v oblasti pedagogiky. Celkové hodnocení zde také mohla zlepšit skutečnost, že lektorem byla i skupina žáků základních škol. U dětí mohou senioři akceptovat určité nedostatky v pedagogických kompetencích, kterými samozřejmě děti nedisponují.

Tabulka 2 Hodnocení personálního zajištění kurzu

2) Personální zajištění kurzu (lektor, žáci základních škol) hodnotíte:	n	%
Velmi dobře	60	41,96 %
Spíše dobře	51	35,66 %
Neutrálně	29	20,28 %
Spíše špatně	2	1,40 %
Velmi špatně	1	0,70 %

Zdroj: vlastní zpracování dle výsledků dotazníkového šetření

3) V čem konkrétně Vám kurz pomohl (označte všechny přínosy, ke kterým kurz vedl)?

- Možnost lepší komunikace s přáteli a příbuznými (díky využití ICT technologií)
- Možnost používání nových moderních technologií
- Možnost kontaktu s dalšími seniory
- Náplň volného času
- Možnost kontaktu s mladou generací
- Možnost osamostatnit se
- Možnost „jít s dobou“
- Jiný přínos

Ve třetí otázce je záměrem identifikovat konkrétní přínosy, které kurz z pohledu seniorů generoval. Každý respondent zde mohl označit všechny přínosy, které díky kurzu pociťoval a vnímal. Nelze opomenout, že přínosy mohou mít i motivační význam do budoucnosti, protože například pozitivní zkušenosti seniora spíše přesvědčí k účasti na dalším vzdělávání (tedy v podstatě jej motivují). Zároveň lze s výsledky otázky

pracovat i v souvislosti s ageismem. Pokud například chce senior „jít s dobou“, tak může pociťovat určitou formu diskriminace, které chce vzděláváním zabránit apod.

Výsledky poukazují na to, že klíčovým přínosem byla pro seniory možnost používání nových moderních technologií, což zvolilo 94,41 % dotazovaných. To znamená, že v tomto byl naplněn účel celého kurzu v podobě předání znalostí a dovedností k tomu, ať může senior využívat nové moderní technologie.

Druhým nejpodstatnějším přínosem je možnost lepší komunikace s přáteli a příbuznými (díky využití ICT technologií). Tato varianta byla označena v 83,92 % případů. Možnost „jít s dobou“ je třetím největším přínosem z pohledu respondentů, tj. u 75,52 % z nich. Pro 60,84 % dotazovaných je podstatným přínosem možnost kontaktu s dalšími seniory. Další varianty přínosů nepřekračují 50% hranici odpovědí seniorů. Pro 37,76 % respondentů bylo přínosem možnost vyplnění volného času, tudíž jde z jejich pohledu o volnočasovou aktivitu. Dále 20,28 % respondentů chápe jako přínos možnost kontaktu s mladou generací, kterou jim vzdělávací kurz umožnil specifickou formou výuky za účasti žáků základních škol. Celkem 13,99 % respondentů označilo i variantu jiného přínosu, než byl uveden v rámci možností. Možnost v podobě zvýšení samostatnosti pak vybralo 13,29 % dotazovaných. I z tohoto pohledu je tedy pro dotazované přínosné vzdělávání v oblasti ICT, i když jen v nižší míře.

Tabulka 3 Konkrétní přínosy kurzu

3) V čem konkrétně Vám kurz pomohl (označte všechny přínosy, ke kterým kurz vedl)?	n	%
Možnost lepší komunikace s přáteli a příbuznými (díky využití ICT technologií)	120	83,92 %
Možnost používání nových moderních technologií	135	94,41 %
Možnost kontaktu s dalšími seniory	87	60,84 %
Náplň volného času	54	37,76 %
Možnost kontaktu s mladou generací	29	20,28 %
Možnost osamostatnit se	19	13,29 %
Možnost „jít s dobou“	108	75,52 %
Jiný přínos	20	13,99 %

Zdroj: vlastní zpracování dle výsledků dotazníkového šetření

4) Ve které oblasti konkrétně byl pro Vás kurz nejpřínosnější (označte maximálně tři)?

- Použití internetu k vyhledávání informací
- Použití chatu, videochatu
- Použití emailu
- Použití textových programů (MS Word)
- Použití grafických programů (úprava fotek, digitalizace fotek)
- Použití chytrého telefonu
- Použití ICT k zábavě (sledování filmů, přehrávání hudby, hraní her)
- Použití elektronických obchodů (nakupování, objednávky)
- V žádné

Čtvrtá otázka směřuje svoji pozornost k identifikaci konkrétní oblasti vzdělávacího kurzu, která byla dle hodnocení seniora nejpřínosnější. Každý respondent zde mohl označit maximálně tři varianty přínosů. Z odpovědí respondentů vyplývá, že hodnotí různorodě konkrétní oblasti, ve kterých byl kurz přínosem. Nicméně, největší shoda panuje na tom, že bylo přínosné použití emailu (tj. u 80,42 %). Další významnější podíl respondentů (tj. 70,63 % respondentů) zvolil variantu použití chytrého telefonu. Nadpoloviční většina respondentů zvolila i oblast použití internetu k vyhledávání informací, což bylo 66,43 % respondentů. Použití chatu a videochatu zvolilo 30,07 % dotazovaných. O přínosech v oblasti využití grafických programů hovoří 22,38 % dotazovaných. Pro 12,59 % respondentů je výraznějším přínosem i možnost využití textových programů a schopnost práce s těmito programy. U 11,89 % dotazovaných byl zaznamenán názor, že je přínosem schopnost používat ICT technologie k zábavě, tedy například pro sledování filmů, přehrávání hudby, hraní počítačových her. Pouze 5,59 % respondentů uvedlo, že jim bylo přínosem použití elektronických obchodů.

Tabulka 4 Největší přínosy kurzu

4) Ve které oblasti konkrétně byl pro Vás kurz nejpřínosnější (označte maximálně tři)?	n	%
Použití internetu k vyhledávání informací	95	66,43 %
Použití chatu, videochatu	43	30,07 %
Použití emailu	115	80,42 %
Použití textových programů (MS Word)	18	12,59 %
Použití grafických programů (úprava fotek, digitalizace fotek)	32	22,38 %
Použití chytrého telefonu	101	70,63 %
Použití ICT k zábavě (sledování filmů, přehrávání hudby, hraní her)	17	11,89 %
Použití elektronických obchodů (nakupování, objednávky)	8	5,59 %
V žádné	0	0,00 %

Zdroj: vlastní zpracování dle výsledků dotazníkového šetření

5) Úroveň svých dovedností v oblasti ICT před kurzem hodnotíte jako:

- Velmi dobrá
- Spíše dobrá
- Neutrální
- Spíše špatná
- Velmi špatná

V páté otázce bylo záměrem získat od respondenta zpětnou vazbu na vlastní a subjektivní zhodnocení svých dovedností v oblasti ICT, a to ještě před účastí na kurzu. Pak bude zřejmé, na jaké úrovni měl znalosti v této oblasti, když se hlásil do kurzu.

Z výsledků otázky vyplývá, že senioři před kurzem nehodnotí úroveň svých dovedností příliš pozitivním způsobem. O velmi špatných dovednostech v oblasti informačních a komunikačních technologií hovoří 26,57 % respondentů. Nadpoloviční většina uvádí spíše negativní hodnocení, tedy variantu odpovědi: spíše špatná. Neutrálně svoje dovednosti v oblasti před kurzem zhodnotilo 16,78 % dotazovaných. O velmi dobré úrovni hovořilo 2,80 % respondentů a o spíše dobré úrovni potom 2,10 % dotazovaných. V tomto případě se potvrzuje, že před kurzem svoje dovednosti v oblasti informačních a komunikačních technologií nehodnotí dotazované osoby v seniorském věku příliš pozitivně. Takové hodnocení je však vždy subjektivní a nemusí odpovídat skutečnému stavu. V tomto směru bylo zejména nutné identifikovat, jestli došlo k nějakému posunu ve stavu před kurzem a po absolvování kurzu.

Tabulka 5 Hodnocení úrovně dovedností před kurzem

5) Úroveň svých dovedností v oblasti ICT před kurzem hodnotíte jako:	n	%
Velmi dobrá	4	2,80 %
Spíše dobrá	3	2,10 %
Neutrální	24	16,78 %
Spíše špatná	74	51,75 %
Velmi špatná	38	26,57 %

Zdroj: vlastní zpracování dle výsledků dotazníkového šetření

6) Úroveň svých dovedností v oblasti ICT po kurzu hodnotíte jako:

- Velmi dobrá
- Spíše dobrá
- Neutrální
- Spíše špatná
- Velmi špatná

V šesté otázce respondent hodnotil úroveň svých dovedností v oblasti ICT po kurzu, a tedy lze identifikovat, jestli došlo ke zlepšení oproti dovednostem před kurzem (při komparaci výsledků šesté a páté otázky). Pokud ke zlepšení došlo, tak je to samozřejmě pozitivní pro celý vzdělávací kurz, který tímto naplnil svůj smysl.

Z výsledků vyplývá, že skutečně došlo k určitému pozitivnímu posunu, a to přímo dle absolventů zkoumaného kurzu. Po absolvování převažují pozitivní varianty odpovědí, zatímco před absolvováním se jednalo o negativní varianty. Velmi dobře svoji úroveň dovedností v oblasti informačních a komunikačních technologií hodnotí 47,55 % respondentů. O spíše dobrých dovednostech hovoří 36,36 % respondentů. Neutrálně se vyjádřilo 12,59 % dotazovaných. O spíše špatné situaci hovoří 2,10 % respondentů. O velmi špatné situaci potom 1,40 % respondentů. Existuje tedy pouze velmi malý podíl dotazovaných, u kterých ke zlepšení nedošlo. Z tohoto vyplývá, že měl kurz pozitivní vliv na úroveň dovedností jeho účastníků, alespoň ze subjektivního pohledu účastníků.

Tabulka 6 Hodnocení úrovně dovedností po kurzu

6) Úroveň svých dovedností v oblasti ICT po kurzu hodnotíte jako:	n	%
Velmi dobrá	68	47,55 %
Spíše dobrá	52	36,36 %
Neutrální	18	12,59 %
Spíše špatná	3	2,10 %
Velmi špatná	2	1,40 %

Zdroj: vlastní zpracování dle výsledků dotazníkového šetření

7) Jak hodnotíte srozumitelnost výkladu:

- Určitě vysoká srozumitelnost
- Spíše vysoká srozumitelnost
- Neutrálně
- Spíše nízká srozumitelnost
- Určitě nízká srozumitelnost

V dalších otázkách dochází k hodnocení jednotlivých prvků vzdělávacího kurzu. V sedmé otázce byla pozornost zaměřena na hodnocení srozumitelnosti výkladu. Při vzdělávání seniorů je velmi podstatné zajistit srozumitelnost výkladu, protože senioři mají různá specifika, která přímo vyžadují důraz na srozumitelnost.

Z výsledků vyplývá, že v tomto směru nebyla podoba kurzu zcela ideální, i když nadpoloviční většina dotazovaných respondentů, uvádí určitě či spíše pozitivní variantu

hodnocení. Konkrétně pak 35,66 % respondentů hovoří o určité vysoké srozumitelnosti, dále o spíše vysoké srozumitelnosti hovoří 26,57 % dotazovaných. Neutrálně se vyjádřilo 16,78 % dotazovaných. O spíše nízké srozumitelnosti je přesvědčeno 12,59 % dotazovaných. Určitě nízkou srozumitelnost pak označilo 8,39 % respondentů. Lze se tedy zamýšlet nad tím, jak ještě zlepšit srozumitelnost výkladu. U seniorů může být problematické to, že jsou v různém fyzickém stavu, a proto je nutné srozumitelnost výkladu zajišťovat individuálními cestami, takže v některých případech může docházet k nedostatku času na toto individuální přizpůsobení. Dalším problémem může být přístup žáků základní školy, kteří špatně odhadnou situaci seniora v této oblasti. S tímto je blíže pracováno v rámci návrhové části práce.

Tabulka 7 Hodnocení srozumitelnosti výkladu

7) Jak hodnotíte srozumitelnost výkladu:	n	%
Určitě vysoká srozumitelnost	51	35,66 %
Spíše vysoká srozumitelnost	38	26,57 %
Neutrálně	24	16,78 %
Spíše nízká srozumitelnost	18	12,59 %
Určitě nízká srozumitelnost	12	8,39 %

Zdroj: vlastní zpracování dle výsledků dotazníkového šetření

8) Jak hodnotíte čas, který Vám byl poskytnut k pochopení výkladu, k vyzkoušení nových znalostí v rámci kurzu:

- Určitě bylo dostatek času
- Spíše bylo dostatek času
- Neutrální hodnocení
- Spíše nebyl dostatek času
- Určitě nebyl dostatek času

V osmé otázce bylo cílem vyhodnotit, jestli měl respondent dostatek času na pochopení výkladu, na vyzkoušení nových znalostí v průběhu kurzu. I v tomto případě jde o reakci na specifika vzdělávání seniorů, protože je nutné poskytnout seniorům dostatek času, ať už na pochopení výkladu či jeho vyzkoušení.

Prostřednictvím výsledků lze konstatovat, že v tomto případě převažuje pozitivní hodnocení, tj. 29,37 % respondentů hovoří o tom, že určitě bylo dostatek času. Spíše dostatek času mělo 39,16 % respondentů. Neutrálně se vyjádřilo 14,69 % dotazovaných. O problémech v oblasti dispozice časem se zde zmiňuje 6,99 % respondentů, tj. u možnosti spíše nebyl dostatek času. Dále 9,79 % dotazovaných prostřednictvím možnosti určitě nebyl dostatek času. Téměř třetina respondentů (tj. 31,47 %) tedy uvádí

buď neutrální či negativní varianty odpovědí, což nelze v konečném důsledku hodnotit příliš pozitivním způsobem. Tomuto nedostatku se lze věnovat v rámci návrhové části práce.

Tabulka 8 Hodnocení poskytnutého času k pochopení výkladu, k vyzkoušení nových znalostí

8) Jak hodnotíte čas, který Vám byl poskytnut k pochopení výkladu, k vyzkoušení nových znalostí v rámci kurzu:	n	%
Určitě bylo dostatek času	42	29,37 %
Spíše bylo dostatek času	56	39,16 %
Neutrální hodnocení	21	14,69 %
Spíše nebyl dostatek času	10	6,99 %
Určitě nebyl dostatek času	14	9,79 %

Zdroj: vlastní zpracování dle výsledků dotazníkového šetření

9) Přehledné a názorné písemné informace, ke kterým se šlo vracet, jste v rámci kurzu:

- Určitě měl k dispozici
- Spíše měl k dispozici
- Neutrální hodnocení
- Spíše neměl k dispozici
- Určitě neměl k dispozici

V deváté otázce bylo cílem vyhodnotit, jestli měl respondent k dispozici přehledné a názorné písemné informace, ke kterým se mohl vracet, a to v rámci vzdělávacího kurzu, resp. v jeho průběhu. To je velmi podstatnou podmínkou k tomu, aby byl kurz přizpůsoben specifickým vzdělávacím potřebám seniorů.

Z výsledků je zřejmé, že celkem 37,06 % respondentů určitě mělo k dispozici přehledné a názorné písemné informace, ke kterým se mohlo v rámci kurzu vracet. Dalších 22,38 % dotazovaných zde zvolilo spíše pozitivní variantu odpovědi. Neutrálně se však vyjádřilo 29,37 %. Negativní variantu odpovědi zde zvolilo shodně 5,59 % dotazovaných. To znamená, že situace v rámci přehlednosti a názornosti písemných informací není na zcela kritické úrovni, i když zde téměř třetina respondentů volí neutrální formu odpovědi. Přehlednost a názornost je však spíše subjektivním dojmem, který lze jen obtížně přizpůsobit názorům všech seniorů.

Tabulka 9 Hodnocení přehlednosti a názornosti písemných informací

9) Přehledné a názorné písemné informace, ke kterým se šlo vracet, jste v rámci kurzu:	n	%
Určitě měl k dispozici	53	37,06 %
Spíše měl k dispozici	32	22,38 %
Neutrální hodnocení	42	29,37 %
Spíše neměl k dispozici	8	5,59 %
Určitě neměl k dispozici	8	5,59 %

Zdroj: vlastní zpracování dle výsledků dotazníkového šetření

10) Doba kurzu (hodiny, ve kterých kurz probíhal) Vám:

- Určitě vyhovovala
- Spíše vyhovovala
- Neutrální hodnocení
- Spíše nevyhovovala
- Určitě nevyhovovala

Desátá otázka hodnotila dobu, ve které kurz probíhal z pohledu respondenta. Hodina by měla odpovídat potřebám seniorů, kdy odborné zdroje hovoří o době dopoledne či odpoledne jako nejvhodnější pro vzdělávání seniorů. V rámci této otázky je tedy zjišťováno, jestli doba seniorům skutečně vyhovovala.

Z výsledků vyplývá, že doba kurzu nevyhovovala úplně všem účastníkům kurzu. Objevuje se poměrně rozmanité hodnocení. Určitě doba kurzu vyhovovala 25,17 % respondentů, ale zároveň spíše nevyhovovala 23,78 % dotazovaným. Neutrální hodnocení uvedlo 19,58 % respondentů. Určitě pak doba kurzu nevyhovovala 16,78 % a spíše vyhovovala 14,69 % dotazovaným. To znamená, že doba kurzu (jako hodina) je hodnocena problematickým způsobem. Může být uvažováno o změně doby kurzu nebo jiných možnostech, které problém vyřeší. Tomuto se věnuje návrhová část práce.

Tabulka 10 Hodnocení doby kurzu

10) Doba kurzu (hodiny, ve kterých kurz probíhal) Vám:	n	%
Určitě vyhovovala	36	25,17 %
Spíše vyhovovala	21	14,69 %
Neutrální hodnocení	28	19,58 %
Spíše nevyhovovala	34	23,78 %
Určitě nevyhovovala	24	16,78 %

Zdroj: vlastní zpracování dle výsledků dotazníkového šetření

11) Kurz Vaše očekávání:

- Určitě naplnil
- Spíše naplnil
- Neutrálně
- Spíše nenaplnil
- Určitě nenaplnil

Záměrem jedenácté otázky bylo zjistit, jestli kurz naplnil či nenaplnil očekávání seniorů. Jde v podstatě o jedno z klíčových hodnocení kvality celého kurzu, protože pokud kurz nenaplnuje očekávání účastníků, tak nemá dostatečnou kvalitu.

Hodnocení je v tomto případě pozitivní čili lze hovořit o určité dobré kvalitě tohoto kurzu. Určitě kurz naplnil očekávání u 66,43 % účastníků kurzu. Dle dalších 19,58 % došlo spíše k naplnění očekávání. Neutrálně se vyjádřilo 11,89 % respondentů. Negativní názor se objevil pouze ojedinele, a to v 0,70 % případů u varianty spíše nenaplnil očekávání, či u 1,40 % respondentů s variantou určitě nenaplnil očekávání.

Tabulka 11 Splnění očekávání od kurzu

11) Kurz Vaše očekávání:	n	%
Určitě naplnil	95	66,43 %
Spíše naplnil	28	19,58 %
Neutrálně	17	11,89 %
Spíše nenaplnil	1	0,70 %
Určitě nenaplnil	2	1,40 %

Zdroj: vlastní zpracování dle výsledků dotazníkového šetření

12) Přátelům či rodinným příslušníkům účast na kurzu:

- Určitě doporučím
- Spíše doporučím
- Neutrálně
- Spíše nedoporučím
- Určitě nedoporučím

Ve dvanácté otázce bylo záměrem zjistit, jestli je senior ochoten doporučit kurz svým přátelům či rodinným příslušníkům. I v tomto případě se jedná o hodnocení kvality kurzu. Je zřejmé, že pokud by respondent nebyl sám spokojen, tak nebude účast na kurzu doporučovat ostatním.

Z tohoto lze opět odvodit pozitivní hodnocení kurzu, kdy určitě kurz doporučí 66,43 % respondentů. Variantu spíše doporučím označilo 24,48 % dotazovaných. Neutrálně se vyjádřilo 9,09 % respondentů. Nikdo z dotazovaných neoznačil žádnou z negativních variant odpovědi (tj. spíše či určitě nedoporučím), což lze také hodnotit pozitivně. I z takového pozitivního výsledku však vyplývá, že lze kurz zlepšovat, protože podíl odpovědí u varianty spíše doporučím poukazuje na dílčí nedostatky. Jejich řešením se zabývá návrhová část práce.

Tabulka 12 Zájem o doporučení kurzu přátelům či rodině

12) Přátelům či rodinným příslušníkům účast na kurzu:	n	%
Určitě doporučím	95	66,43 %
Spíše doporučím	35	24,48 %
Neutrálně	13	9,09 %
Spíše nedoporučím	0	0,00 %
Určitě nedoporučím	0	0,00 %

Zdroj: vlastní zpracování dle výsledků dotazníkového šetření

13) Objevila se u Vás v průběhu kurzu nějaká překážka, která Vám mohla zabránit jeho absolvování (můžete označit i více odpovědí)?

- Ano, zdravotní komplikace, prohlídka u lékaře
- Ano, rodinné důvody
- Ano, finanční důvody
- Ano, obava, že učivo nezvládnou a kurz nedokončí
- Ano, problémy s dojížděním na kurz
- Ne, žádná se neobjevila

Ve třinácté otázce bylo cílem identifikovat bariéry, jejichž vznik vedl k problémům pro absolvování kurzu u seniora. Takové bariéry mohou být problémem i pro motivaci seniora k využití vzdělávací aktivity či v pokračování ve vzdělávací aktivitě. Přitom, obsah a forma kurzu může na některé takové bariéry reagovat, a proto je důležitá jejich identifikace, aby mohlo dojít k nápravným opatřením.

V tomto případě mohl respondent označit více odpovědí, protože mohlo dojít i ke kombinaci těchto jevů. Nejčastější překážkou byla obava, že učivo nezvládne a kurz nedokončí (u 48,25 % respondentů), ale také například 45,45 % dotazovaných uvádí, že se u nich žádná překážka neobjevila. K dalším důvodům (resp. bariérám) patří zdravotní komplikace či prohlídka u lékaře (u 29,37 % dotazovaných), rodinné důvody (u 14,69 % respondentů), finanční důvody (u 6,29 % dotazovaných), či problémy v rámci

dojíždění na kurz (tj. u 18,88 % respondentů). Z tohoto vyplývá, že se u respondentů objevují různé překážky, a to u nadpoloviční většiny z nich. Problém v podobě obav z nedokončení kurzu lze například řešit aktivnějším přístupem lektora v této oblasti, čímž se více zabývá návrhová část práce.

Tabulka 13 Překážka v rámci kurzu

13) Objevila se u Vás v průběhu kurzu nějaká překážka, která Vám mohla zabránit jeho absolvování (můžete označit i více odpovědí)?	n	%
Ano, zdravotní komplikace, prohlídka u lékaře	42	29,37 %
Ano, rodinné důvody	21	14,69 %
Ano, finanční důvody	9	6,29 %
Ano, obava, že učivo nezvládnou a kurz nedokončí	69	48,25 %
Ano, problémy s dojížděním na kurz	27	18,88 %
Ne, žádná se neobjevila	65	45,45 %

Zdroj: vlastní zpracování dle výsledků dotazníkového šetření

Mezi nejčastěji volenou bariérou pro neúčast v kurzu byla obava nezvládnutí kurzu (48,25 % odpovědí).

Při dotazu na pocitování bariér, které by respondentům bránily v optimálním výkonu, bylo celkem 45,45 % odpovědí negativních, žádná se neobjevila. Mezi zbylými odpověďmi byla výrazně zastoupená odpověď zdravotní stav, dle stanoveného předpokladu. Na konečném vyhodnocení na prvním místě před svou účastí v projektu zvažovaly své schopnosti, teprve na druhém místě zdravotní stav.

14) Jakou jste měl/a motivaci k dokončení kurzu před jeho zahájením?

- Velmi vysokou
- Spíše vysokou
- Neutrální
- Spíše nízkou
- Velmi nízkou

Ve čtrnácté otázce pak byla zjišťována motivace respondenta k dokončení kurzu, a to před zahájením kurzu. Tato otázka se vztahuje k motivaci účastníka vzdělávání k účasti na tomto kurzu (resp. vzdělávání). V ideálním případě by měl vykazovat, co nejvyšší motivaci, ale jak vyplývá z výsledků, tak takový stav určitě není obvyklý. Velmi vysokou motivaci vykazovalo 9,79 % respondentů a spíše vysokou motivaci

12,59 % dotazovaných. Neutrálně se vyjádřilo 58,74 % respondentů. O spíše nízké motivaci hovoří 16,78 % dotazovaných. O velmi nízké potom 2,10 % respondentů.

Na základě těchto výsledků lze tedy konstatovat, že příliš vysoká motivace seniorů ke vzdělávání není pravidlem ani v případech, kdy se nakonec vzdělávání účastní a kurz absolvují. S motivací účastníků vzdělávací aktivity však lze pracovat až v průběhu kurzu, takže tento výsledek slouží spíše pro získání přehledu o aktuální situaci v oblasti motivace seniorů ke vzdělávání.

Tabulka 14 Motivace k dokončení kurzu před jeho zahájením

14) Jakou jste měl/a motivaci k dokončení kurzu před jeho zahájením?	n	%
Velmi vysokou	14	9,79 %
Spíše vysokou	18	12,59 %
Neutrální	84	58,74 %
Spíše nízkou	24	16,78 %
Velmi nízkou	3	2,10 %

Zdroj: vlastní zpracování dle výsledků dotazníkového šetření

15) Jakou jste měl/a motivaci k dokončení kurzu v jeho průběhu?

- Velmi vysokou
- Spíše vysokou
- Neutrální
- Spíše nízkou
- Velmi nízkou

Patnáctá otázka si kladla za cíl prozkoumat motivaci respondenta k dokončení kurzu v průběhu kurzu, tedy prostřednictvím komparace výsledků této a předcházející otázky, je možné identifikovat případné rozdíly v motivaci před kurzem a v průběhu kurzu.

Určité změny v motivaci lze na základě komparace těchto výsledků vypočítat, a to zejména změny v pozitivním smyslu, protože došlo ke zvýšení velmi vysoké či spíše vysoké motivace seniorů. Motivace k dokončení kurzu byla v jeho průběhu velmi vysoká u 23,08 % dotazovaných. Spíše vysoká pak byla motivace u 27,27 % respondentů. Neutrálně se vyjádřilo 40,56 % dotazovaných. O spíše nízké motivaci pak hovoří 6,99 % respondentů. Za velmi nízkou svoji motivaci k dokončení kurzu považovalo 2,10 % dotazovaných.

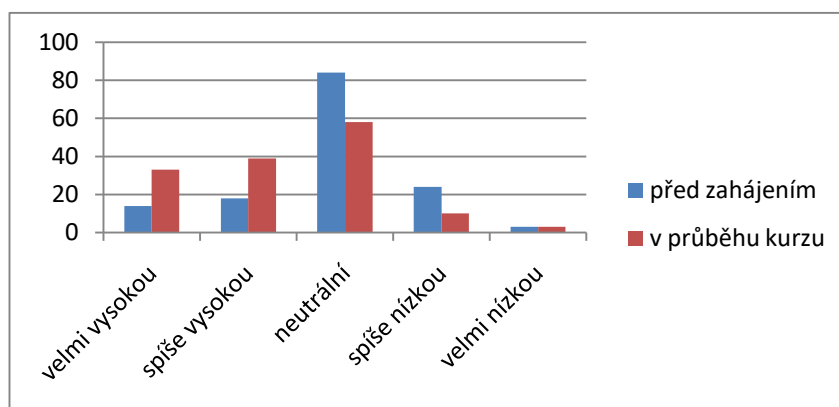
Je tedy zřejmé, že ani v průběhu kurzu není u některých účastníků dostatečná míra motivace k jeho dokončení. To znamená, že lze motivaci zlepšovat, s čímž pracuje návrhová část práce.

Tabulka 15 Motivace k dokončení kurzu v jeho průběhu

15) Jakou jste měl/a motivaci k dokončení kurzu v jeho průběhu?	n	%
Velmi vysokou	33	23,08 %
Spíše vysokou	39	27,27 %
Neutrální	58	40,56 %
Spíše nízkou	10	6,99 %
Velmi nízkou	3	2,10 %

Zdroj: vlastní zpracování dle výsledků dotazníkového šetření

Graf 1: Porovnání motivace seniorů dokončení kurzu

Zdroj: Vlastní zpracování dle výsledků dotazníkového šetření

16) Co bylo Vaší hlavní motivací k dokončení kurzu a účasti na kurzu (můžete uvést i více důvodů)? (otevřená otázka)

Šestnáctá otázka měla otevřenou formu odpovědi, tedy respondent zde mohl uvést vlastní odpověď dle svého uvážení. Záměrem otázky je identifikovat, jaké základní a konkrétní faktory ovlivňují motivaci respondenta při výběru vzdělávací aktivity v oblasti ICT.

Možnost přímé odpovědi zvolila přibližně polovina respondentů. Druhá polovina otázku přeskočila, uvedla velmi neutrální odpověď či napsala, že neví apod. I přesto, se podařilo získat relevantní informace o motivaci respondentů k dokončení kurzu a k účasti na kurzu.

Nejčastější odpovědi pak lze shrnout do oblastí motivace v podobě zájmu o vzdělávání a získání nových poznatků, které budou užitečné v dalším životě seniora, které pomohou k překonání problémů, kterým čelí v důsledku „vsudypřítomnosti“ informačních a komunikačních technologií. Objevuje se však i motivace v podobě očekávání okolí, kdy například rodina očekává, že se podaří dosáhnout úspěchu, že dojde ke zlepšení dovedností v oblasti užití informačních a komunikačních technologií.

Motivace seniorů ke vzdělávání v oblasti informačních a komunikačních technologií se tímto příliš neodlišuje od závěrů empirických studií, které jsou uvedené v teoretické části práce. To nemusí být překvapivé. Závěry empirických studií uvádějí srozumitelné důvody (motivaci), které vedou seniory k účasti na tomto typu vzdělávacích kurzů.

17) Zde můžete uvést jakýkoliv další postřeh k absolvovanému kurzu ICT?

(otevřená otázka)

Sedmnáctá otázka měla také otevřený charakter, takže respondent mohl uvést svoje vlastní stanovisko. Záměrem bylo prohloubit získané poznatky o vlastní názory respondenta na podobu absolvovaného kurzu ICT.

Možnost odpovědi na tuto otázku využila jen menší část respondentů. Zároveň však část těchto respondentů uvedla, že byla spokojena s kurzem, a že kurz vedl ke zlepšení jejich výsledků v oblasti využití informačních a komunikačních technologií. Z hlediska problémů došlo ke zmínce o přístupu lektora, který neposkytl dostatek času či se „tvářil“ nespokojeně v průběhu kurzu. V rámci otevřených odpovědí však nedošlo k identifikaci významných negativních postojů.

18) Jste vlastníkem některého z těchto zařízení (označte všechny, které máte k dispozici):

- Mobilního telefonu (tzv. chytrého)
- Mobilního telefonu (klasického, tlačítkového)
- Osobního počítače s internetem (přenosný nebo stolní)
- Tabletů
- Jiné ICT technologie

V osmnácté otázce bylo cílem zjistit, jestli je respondent vlastníkem některého zařízení, které lze zařadit do kategorie ICT technologií. Tímto lze zjistit, jakou již má zkušenost s technologiemi informačních a komunikačních zařízení. Z výsledků vyplývá,

že je poměrně vysoce rozšířeno využití chytrých mobilních telefonů, tj. u 80,42 % účastníků kurzu je využíván tento prostředek. Klasický mobilní telefon pak vlastní 19,58 % dotazovaných. Poměrně rozšířen je však i osobní počítač s internetem, ať už stolní či přenosný, který má 37,76 % dotazovaných. Tablet má 6,99 % respondentů a jiné ICT technologie nemá žádný respondent, resp. tuto variantu neoznačil. Výsledky mohou být přínosné při realizaci dalších podobných vzdělávacích kurzů, protože například lze následně obsah přizpůsobit předpokladu, že senioři již znají technologii chytrých mobilních telefonů, a tedy v této oblasti lze prohlubovat jejich znalosti.

Tabulka 16 Vlastnictví některého zařízení

18) Jste vlastníkem některého z těchto zařízení (označte všechny, které máte k dispozici):	n	%
Mobilního telefonu (tzv. chytrého)	115	80,42 %
Mobilního telefonu (klasického, tlačítkového)	28	19,58 %
Osobního počítače s internetem (přenosný nebo stolní)	54	37,76 %
Tabletu	10	6,99 %
Jiné ICT technologie	0	0,00 %

Zdroj: vlastní zpracování dle výsledků dotazníkového šetření

19) Účastnil/a jste se i jiných vzdělávacích kurzů pro seniory?

- Ano
- Ne

V devatenácté otázce bylo cílem zjistit, jestli respondent realizuje i další vzdělávací aktivity pro seniory, tedy zda se účastní i jiných vzdělávacích kurzů. Tímto lze například zjistit, jestli účastník kurzu vyhledává pravidelně různé vzdělávací aktivity, nebo využil pouze tento kurz (například z důvodu jeho zaměření na problematiku informačních a komunikačních technologií). Z výsledků vyplývá, že v nadpoloviční většině případů se účastníci účastní i jiných vzdělávacích kurzů pro seniory. Jde o 64,34 % dotazovaných, takže 35,66 % respondentů se jiných vzdělávacích kurzů pro seniory neúčastní. Více než třetina respondentů tedy byla zaujata tématem kurzu, a tímto tedy i motivována k účasti.

Tabulka 17 Účast i na jiných vzdělávacích kurzech pro seniory

19) Účastnil/a jste se i jiných vzdělávacích kurzů pro seniory?	n	%
Ano	92	64,34 %
Ne	51	35,66 %

Zdroj: vlastní zpracování dle výsledků dotazníkového šetření

20) S univerzitou třetího věku:

- Mám vlastní zkušenost
- Nemám vlastní zkušenost
- Uvažuji o přihlášení se na univerzitu třetího věku
- Nemám zájem o docházku
- Pojem neznám

V rámci této dvacáté otázky je pozornost zaměřena na získání informací o tom, jestli mají účastníci kurzu i zkušenosti s univerzitami třetího věku. Na základě tohoto lze také detekovat určitý zájem seniora o vzdělávání, pokud má vlastní zkušenost, tak je zřejmé, že vzdělávací aktivity aktivně vyhledává. Z výsledků vyplývá, že takovou vlastní zkušenost má 10,49 % respondentů. Dalších 38,46 % dotazovaných nemá vlastní zkušenost s univerzitou třetího věku. Nicméně, celkem 20,28 % dotazovaných uvažuje o možnosti přihlášení se do této vzdělávací instituce. Zájem určitě neprojevuje 28,67 % respondentů. Jen minimální část respondentů nezná pojem univerzita třetího věku, tj. 2,10 % dotazovaných.

Tabulka 18 Zkušenosti s univerzitou třetího věku

20) S univerzitou třetího věku:	n	%
Mám vlastní zkušenost	15	10,49 %
Nemám vlastní zkušenost	55	38,46 %
Uvažuji o přihlášení se na univerzitu třetího věku	29	20,28 %
Nemám zájem o docházku	41	28,67 %
Pojem neznám	3	2,10 %

Zdroj: vlastní zpracování dle výsledků dotazníkového šetření

21) Jste:

- Muž
- Žena

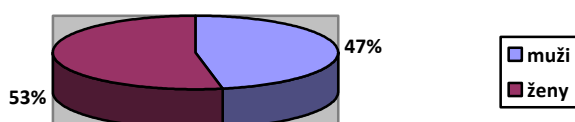
U této otázky bylo zjišťováno pohlaví respondenta. Dotazníkového šetření (resp. vzdělávacího kurzu) se účastnilo 46,85 % mužů a 53,15 % žen.

Tabulka 19 Pohlaví respondenta

21) Jste:	n	%
Muž	67	46,85 %
Žena	76	53,15 %

Zdroj: vlastní zpracování dle výsledků dotazníkového šetření

Graf 2: Pohlaví respondenta

Zdroj: vlastní zpracování dle výsledků dotazníkového šetření

Na otázku č. 21 „Pohlaví“ uvedlo 76 respondentů dotazníkového šetření (více než 53%) pohlaví ženské, 67 respondentů (necelých 47%), uvedlo pohlaví mužské.

22) Jaký je Váš věk?

- Do 64 let
- 65 let až 70 let
- 71 let až 76 let
- 77 let až 81 let
- 82 let a více

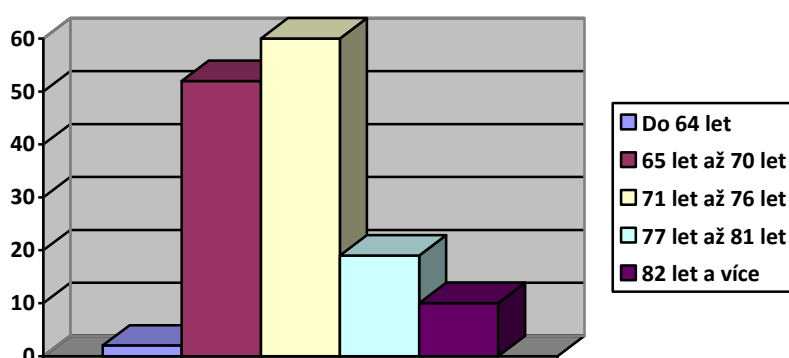
V poslední otázce respondent definoval svůj věk, resp. věkovou kategorii, do které spadá. Nejpočetněji byla zastoupena věková kategorie 71 až 76 let, kterou tvořil podíl 41,96 % respondentů. Dále potom mladší věková kategorie 65 až 70 let, tj. 36,36 % dotazovaných. V mladším věku bylo 1,40 % respondentů. Naopak, ve věku 82 let a více se nacházelo 6,99 % respondentů. Ve věku 77 až 81 let bylo 13,29 % dotazovaných.

Tabulka 20 Věk respondenta

22) Jaký je Váš věk?	n	%
Do 64 let	2	1,40 %
65 let až 70 let	52	36,36 %
71 let až 76 let	60	41,96 %
77 let až 81 let	19	13,29 %
82 let a více	10	6,99 %

Zdroj: vlastní zpracování dle výsledků dotazníkového šetření

Graf 3: Věk respondenta

Zdroj: vlastní zpracování dle výsledků dotazníkového šetření

4.5 Diskuse a vyhodnocení hypotéz

Stáří je specifickou etapou lidského života, která nemůže být chápána a pojmána pouze v negativním slova smyslu. Sice je horní hranice stáří ohraničena smrtí, ale při reálném pohledu na seniory se lze setkat s aktivními jedinci, kteří se chtějí zapojit do života dnešní společnosti, kteří mají dlouhou životní zkušenost, chtějí pomáhat ostatním a dokážou vést velmi aktivní život.

Vzdělávání seniorů je právě významným kompenzačním nástrojem, který pomáhá k minimalizaci negativních následků stáří a seniorského věku. Ztrátu profesní role a nadbytek volného času si mohou senioři kompenzovat právě prostřednictvím účasti na vzdělávacích aktivitách. Jak se potvrdilo i z výsledků dotazníkového šetření, tak vzdělávání seniorů plní různé funkce, ať už preventivní, anticipační, rehabilitační či posilovací.

Vzdělávací kurzy v oblasti informačních a komunikačních technologií jsou pak velmi podstatné pro zajištění plnohodnotného života seniorů. Informační technologie jako takové ulehčují život, vytváří užitek a zvyšují kvalitu života. Pro seniory je však využití informačních a komunikačních technologií složité, protože po většinu svého života dnešní senior vůbec nepřišel do vztahu s informačními a komunikačními technologiemi. Neznalost v oblasti použití informačních a komunikačních technologií je závažným jevem, protože vede k sociálnímu vyloučení a u seniorů i k mezigeneračním problémům, protože děti a vnuci seniorů již aktivně informačních a komunikačních technologií využívají, ale senior nikoliv. Řešení se sice nabízí snadno jako vzdělávání seniorů v oblasti informačních a komunikačních technologií, ale zároveň je praktická realizace tohoto doporučení složitá. Senioři čelí problémům jak v rámci přístupu k těmto vzdělávacím aktivitám, tak i v rámci vlastní motivace k takovému vzdělávání. Je proto nutné odstraňovat bariéry a zvyšovat i motivaci seniorů zároveň. Senioři si mohou představovat ovládání informačních a komunikačních technologií jako velmi obtížné, nebudou mít dostatek sebedůvěry pro jejich použití a kvůli pokročilému věku si budou myslet, že se již nic nového nenaučí. K tomuto může v jejich lokalitě existovat nedostatek vhodných vzdělávacích programů v oblasti informačních a komunikačních technologií. Je tedy skutečně nutné veškeré bariéry odstraňovat a seniory dostatečně motivovat.

V rámci zpracování práce pak byla řešena i problematika ageismu, tedy předsudků a stereotypů vůči lidem kvůli jejich věku. Takové předsudky a stereotypy pak často vedou i k diskriminaci, u které je specifickým, že nemusí být záměrná. Velmi často je ageismus směřován právě vůči seniorům. S tímto výrazně nepříznivým jevem je nutné neustále pracovat, resp. jej eliminovat. Právě vzdělávání je jednou z možností, jak se bránit ageismu. Na jednu stranu lze edukovat veřejnost k tomu, aby se k ageismu nepřiklápěla, nerealizovala jej, vyhnula se mu. Zároveň však lze vzdělávat seniory, aby se zlepšilo jejich postavení ve společnosti, a došlo k eliminaci stereotypů. Jsou to právě senioři, kteří často čelí i tzv. digitálnímu ageismu. Osoby digitálně vyloučené mají horší přístup k informacím čili je nutné, aby se v oblasti informačních a komunikačních technologií vzdělávali.

Výsledky dotazníkového šetření prokazují, že mají takové vzdělávací kurzy v oblasti informačních a komunikačních technologií, svůj smysl pro cílovou skupinu seniorů. Senioři se o takových kurzech nejčastěji dozvídají prostřednictvím informační kampaně města (resp. provozovatelů kurzů). V případě konkrétního zkoumaného kurzu

bylo zjištěno, že tento kurz byl velmi dobře personálně zajištěn. Seniorům pomohl zejména při zlepšení se v oblasti využití nových moderních technologií, dále možnost lepší komunikace s přáteli a příbuznými a možnost „jít s dobou“. Přínosem byla i možnost kontaktu s dalšími seniory. Z hlediska konkrétních oblastí byl kurz pro seniory přínosem v rámci použití emailu, použití chytrého telefonu, použití internetu k vyhledávání informací.

Pozitivně lze zhodnotit, že jednoznačně došlo ke zvýšení úrovně dovedností seniorů v oblasti informačních a komunikačních technologií. Zatímco, před kurzem převažovala u seniorů spíše špatná úroveň, tak po kurzu se jednalo o velmi dobrou úroveň. Takové zlepšení je tedy znatelné a kurz splnil svůj základní cíl.

Hodnocení srozumitelnosti výkladu učiva je velmi rozmanité, i když převažuje pozitivní hodnocení srozumitelnosti, tak více než třetina seniorů uvedla neutrální či negativní stanovisko hodnocení. Z hlediska času poskytnutého k pochopení výkladu a vyzkoušení nových znalostí v rámci kurzu, se senioři přiklání k tomu, že jim byl spíše poskytnut nedostatek času, i zde tedy existuje prostor pro zlepšení. Přehlednost a názornost písemných informací nebyla v rámci kurzu na zcela kritické úrovni, ale například doba kurzu (z hlediska hodin, ve kterých kurz probíhal) téměř polovině účastníků nevyhovovala.

Pozitivně však lze vyhodnotit, že kurz u nadpoloviční většiny seniorů určitě naplnil jejich očekávání, což může být i důvodem toho, že se nebrání doporučit kurz svým přátelům či rodině. To také poukazuje na vysokou spokojenost s kurzem u seniorů. Objevují se však i různé překážky na straně seniora, které brání absolvování kurzu. Jde například i o obavy, že učivo nezvládnou a kurz nedokončí. To odpovídá i poznatkům z odborných zdrojů, které hovoří o podobných jevech. Je tedy nutné takové překážky překonávat.

Z motivace seniorů ke vzdělávání v oblasti informačních a komunikačních technologií vyplývá, že není zcela automatická, ať už před kurzem či v průběhu kurzu. Nicméně, pokud již senior na kurz dochází, tak se jeho motivace k dokončení zvyšuje. Tato motivace se pak konkrétně projevuje například zájmem o získání nových dovedností a znalostí, zájem o vyplnění volného času vzdělávací aktivitou, zájem o splnění očekávání ze strany okolí. S těmito výsledky je nyní možné pracovat v rámci návrhové části práce.

Na základě dotazníkového šetření byly vyhodnoceny stanovené hypotézy:

Hypotéza H1, že hlavní motivací pro vzdělávání seniorů v ICT kurzu je možnost používání nových moderních technologií, **byla potvrzena.**

Moderní technologie hrají v životě seniorů, kteří jsou součástí výzkumu, významnou roli. Výsledky poukazují na to, že klíčovým motivem byla pro seniory možnost používání nových moderních technologií, což zvolilo 94,41 % dotazovaných. To znamená, že v tomto byl naplněn účel celého kurzu v podobě předání znalostí a dovedností k tomu, aby senior mohl využívat nové moderní technologie.

Hypotéza H2, že nejčastější bariérou neúčasti seniorů v kurzu ICT bude zdravotní stav, **se nepotvrdila.**

Tato hypotéza byla ověřována na základě výsledků otázky č. 13 v dotazníku. Můj předpoklad, že odpovědí účastníků kurzu ICT bude nejčastěji volena bariéra „zdravotní stav“ jako důvod pro neúčast v kurzu, se nepotvrdil. Mezi nejčastěji volenou bariérou pro neúčast v kurzu byla obava z nezvládnutí kurzu (48,25 % odpovědí). Problém v podobě obav z nedokončení kurzu může být u respondentů ovlivněn jejich nízkou motivací.

Hypotéza H3, že nejčastější motivací seniorů k účasti a dokončení ICT kurzu bude zlepšení dovedností v oblasti používání informačních a komunikačních technologií, **se nepotvrdila.**

Na základě získaných výsledků z odpovědí otevřené otázky č. 16 se hypotéza nepotvrdila. Nejčastější odpovědí účastníků ICT kurzu by se dal shrnout do oblasti motivace v podobě zájmu o vzdělávání a získání nových poznatků, které budou užitečné v dalším životě seniora. Další kategorií motivačních prvků pak tvoří zájem o aktivní trávení volného času, tedy senior se vzdělávání účastní, aby tímto vyplnil velké množství volného času, kterým disponuje.

Hypotéza H4, že kurzy ICT navštěvují převážně ženy než muži, **byla potvrzena.**

Na otázku č. 21 „Pohlaví“ uvedlo 76 respondentů dotazníkového šetření (více než 53 %) pohlaví ženské, 67 respondentů (necelých 47 %) uvedlo pohlaví mužské. Že budou mezi účastníky kurzu převažovat ženy, jsem při sestavování této hypotézy předpokládala, ale očekávala jsem mnohem výraznější převahu žen. Nemale zastoupení mužů může být způsobeno aktuálností používání moderních technologií.

4.6 Návrhy a doporučení

Výstupy z práce potvrzují, že je stáří velmi specifickou etapou lidského života, ve které dochází k různorodým jevům, jenž zpravidla nemají pozitivní chápání ze strany zbytku veřejnosti. Na seniory je pohlíženo jako na osoby, které se o sebe již neumí postarat, osoby nemocné, které vyžadují péči a pozornost apod. Takový přístup se však nezakládá na realitě a je projevem ageismu. Jedním z argumentů pro toto tvrzení je právě přístup seniorů ke vzdělávání. Svým zájmem o nové poznatky a jejich uplatněním v praktickém životě jednoznačně prokazují, že jakékoliv stereotypy o jejich životní situaci nejsou platné. Vzdělávání seniorům umožňuje zůstat aktivními, co nejdelší dobu a zůstat plnohodnotnou součástí společnosti.

Konkrétně, v oblasti informačních a komunikačních technologií, to znamená, že tato oblast seniorům přináší řadu výhod, zejména v souvislosti tím, že mohou zůstat na trhu práce (to jim přináší výhody související s tím, že stále pracují, jsou v pracovním kolektivu, cítí se do určité míry užitečně apod.) Pro seniory, kteří se již neúčastní pracovního života, však samozřejmě tato forma vzdělávání také vytváří řadu výhod.

To znamená, že je vzdělávání seniorů velmi důležité. Vícenásobně to platí v oblastech, které jsou specifické tím, že s nimi senioři mají jen málo zkušeností. K těmto patří právě informační a komunikační technologie. V podstatě žádný senior nevyrostal v prostředí informačních a komunikačních technologií, nepřišel s nimi do styku v mladém věku, nepoznal jejich výhody a nevýhody ani na počátku svého produktivního pracovního života. Pro seniory jde o technologii novou a neznámou (v řadě případů). Zároveň jsou však informační a komunikační technologie v dnešní době velmi důležité, a proto by je měl umět ovládat každý. Právě vzdělávání v této oblasti tak může seniorům pomoci ke splnění této ambice.

Senioři, kteří se těchto vzdělávacích aktivit účastní, tímto získávají příležitost pro snižování mezigeneračních rozdílů. Prostřednictvím práce s informačními a komunikačními technologiemi mohou snadněji porozumět chování mladších generací, mohou s těmito generacemi snadnějším způsobem komunikovat, či spolupracovat.

Další výhody jsou generované v oblasti kvality života seniorů. Jsou to právě informační a komunikační technologie, které slouží lidem ke zjednodušení života. Jejich prostřednictvím si mohou objednávat nákupy, zařizovat schůzky u lékařů apod. Pokud se s těmito technologiemi naučí senioři pracovat, tak právě mohou čerpat uvedené pozitivní efekty.

Zároveň se tímto senioři připravují na budoucí život. Lze očekávat, že v budoucnosti bude i nadále docházet k rozvoji informačních a komunikačních technologií, které budou hrát stále větší a důležitější roli v lidském životě. Pokud se tomuto dokáží senioři přizpůsobit díky vzdělávání, tak tímto samozřejmě získávají výhodu. Informační a komunikační technologie budou stále důležitější, a proto se musí v této oblasti senioři aktivně vzdělávat.

Na základě veškerých výše uvedených informací, jejich zhodnocení a syntézy, lze přejít k následujícím návrhům a doporučením, které mají zkvalitnit obsah, podobu a průběh dalších vzdělávacích kurzů tohoto typu pro seniory.

Jde o následující návrhy a doporučení:

- Zvýšení srozumitelnosti výkladu
- Zlepšení hospodaření s časem v průběhu kurzu
- Uspořádání kurzu dopoledne a odpoledne
- Důraz na motivaci a překonání strachu v průběhu kurzu

Zvýšení srozumitelnosti výkladu

Jako první doporučení je stanoveno zvýšení srozumitelnosti výkladu pro seniory. Z dotazníkového šetření plyne, že v této oblasti dochází k problémům. Vzdělávací kurz, tak může dosahovat lepších výsledků, když dojde k eliminaci tohoto problému. Konkrétně, pak lze lektora i žáky (účastníci se kurzu) poučit o tom, jak zlepšit srozumitelnost výkladu pro seniory. Jde o specifickou cílovou skupinu vzdělávání, které je nutné připravit odpovídající podmínky, aby byla výuka dostatečně srozumitelná.

Ke konkrétnějším návrhům v této oblasti (kromě edukace a poučení lektora a žáků) může patřit i výběr prvků, které jsou součástí daného kurzu. Lektoři i žáci mohou využívat srozumitelnějšího jazykového vyjádření, tj. výrazů, které jsou srozumitelné pro seniory. Například, v rámci dotazníkového šetření a otevřené odpovědi na příslušnou otázku, respondent (senior) popsal, že žák využíval výrazy jako face, insta apod., kterým nerozuměl. To je právě jedním z příkladů, kdy bylo využito nesrozumitelného jazyka pro seniora, který nezná takové pojmy. Kvůli tomuto se pak zbytečně snižuje

úroveň kurzu, úroveň spokojenosti respondenta s kurzem. Přitom, by bylo dostačující přestat užívat takové výrazy, a přejít právě ke srozumitelnému jazyku pro seniory. To je právě návrhem na zlepšení.

Srozumitelnost výkladu lze také podpořit například lepším využitím vizuálních pomůcek, tj. mělo by dojít k navýšení využívání například obrázků, textů s velkým fontem, grafů, aby se zlepšila problematika pochopení učiva ze strany seniorů. Jsou to právě vizuální pomůcky, které mohou navýšit srozumitelnost učiva.

V oblasti tohoto návrhu může být přínosem i větší opakování informací. Senioři mohou ocenit, že některé informace nezaznávají pouze jednou, ale dochází právě k jejich opakování, čímž se zvyšuje pravděpodobnost, že informaci zachytí a zpracují. Opakování informací umožňuje lepším způsobem zapamatovat si učivo a pochopit učivo.

Vzhledem k tomu, že dochází k výuce informačních a komunikačních technologií, tak lze uvažovat i o využití informačních technologií v rámci výuky, aby senior tímto přišel do kontaktu s těmito technologiemi, ihned identifikoval jejich význam a důležitost. Lze například využívat video prezentací, praktických ukázek a workshopů, čímž přijde senior blíže k těmto technologiím.

Dále pak musí lektor i žáci přistupovat odpovědně k této oblasti, což znamená, že v průběhu výuky musí neustále získávat zpětnou vazbu na srozumitelnost výuky. Je nutné zjišťovat, jestli senior rozumí výkladu, jestli mu aktuální tempo výuky vyhovuje, jestli má dostatek času na zpracování informací a pochopení učiva. Lektoři i žáci musí seniorům poskytovat dostatečnou podporu.

Zlepšení hospodaření s časem v průběhu kurzu

Tento návrh reaguje na zjištění, že téměř třetina respondentů neměla dostatek času na pochopení výkladu, vyzkoušení nových znalostí v rámci kurzu. To lze považovat za závažný nedostatek, i když se jedná o třetinu respondentů.

Zlepšení hospodaření s časem v průběhu kurzu lze různými způsoby, které závisí zejména na přístupu lektora a žáků, protože je to právě senior, který potřebuje větší množství času. Kromě většího množství času však lze situaci zlepšovat i prostřednictvím dalších aktivit a činností. Seniorům lze například poskytnout učební materiály, které mohou studovat v domácím prostředí. Ve volném čase si tak senior

bude moci nastudovat informace, které nestihl nastudovat v průběhu kurzu, protože k tomuto neměl dostatek času.

Toto však nemusí být zcela dostatečné, protože stále může docházet k situacím, kdy senior zcela nepochopí danou látku. Z tohoto důvodu je nutné zajistit, že bude mít senior možnost individuální konzultace s lektorem kurzu. Seniorům musí být poskytnuta individuální podpora, aby se jim podařilo pochopit vyučovací obsah. V rámci individuální konzultace či přístupu by měl lektor či žák získávat zpětnou vazbu od seniora, aby vhodnějším způsobem pochopil, co je nutné zlepšit, ale také senior může získávat zpětnou vazbu, aby lepším způsobem identifikoval, co může on sám zlepšit v rámci vzdělávání.

Další variantou je pak samozřejmě možnost úpravy daného tempa kurzu, ale v tomto případě zkoumaného kurzu je časová dotace jasně daná a není možné ji proměňovat. Lze například upravovat aktuální obsah lekce potřebám seniora, ale nemůže dojít k prodloužení dalších lekcí. Seniorům by však mělo být možné poskytnout další čas na pochopení učiva či zpomalení lekce.

Uspořádání kurzu dopoledne a odpoledne

Doba kurzu nemusí vyhovovat všem, jak se ukazuje z výsledků dotazníkového šetření, a proto je možné v budoucnosti uspořádat dva kurzy, nikoliv jeden. To znamená, že by probíhal jeden kurz v dopoledních hodinách, další pak v hodinách odpoledních. Seniorům může toto nastavení ve větší míře vyhovovat, jak naznačují výsledky dotazníkového šetření.

Důraz na motivaci a překonání strachu v průběhu kurzu

Další problémy se pak objevují v oblasti motivace seniorů ke vzdělávání. Jak se ukazuje, tak motivace seniorů k účasti či dokončení vzdělávacího kurzu není vždy automatická, ale právě naopak. Řada seniorů nevykazuje výraznou motivaci. Je však žádoucí, ať každý senior vzdělávací kurz dokončí, což je spojeno i s požadavkem na zajištění jeho výrazné motivace. Motivaci seniorů by měl v první řadě podporovat zejména lektor kurzu či žáci, kteří seniory edukují.

Konkrétně lze například seniorům v průběhu kurzu připomínat, že existuje určitá motivace na jejich straně, která by měla být prostřednictvím kurzu naplněna.

Dotazníkové šetření identifikovalo základní motivační faktory, které chtějí senioři naplnit prostřednictvím účasti na kurzu. Jejich existenci jim lze v průběhu kurzu připomínat. To znamená, že lze motivovat v tom směru, že senioři splní absolvováním kurzu očekávání rodiny, mohou spolupracovat s dalšími seniory a potkávat se s nimi, dále je reagováno na jejich aktuální potřebu v tom smyslu, že se mají naučit zacházet s informačními a komunikačními technologiemi apod.

Jako další je nutné řešit pocit strachu jako takový. Senior by na kurzu neměl projevovat takovou negativní emoci, k tomuto neexistuje seriózní důvod. Je nutné odstraňovat jakékoliv aspekty, které mohou vést ke strachu seniora. Z tohoto důvodu je nutné přistupovat k seniorům individuálně a řešit jejich případné obavy. To lze například přizpůsobením tempa kurzu potřebám seniora, dále poukazováním na pozitivní výsledky, kterých již senior dosáhl, a na které může navázat v rámci dalšího postupu. Pokud již senior například ovládá část informačních a komunikačních technologií, tak mu lze připomenout, že již nebude problémem ovládat i další technologie čili nemusí mít strach. Právě v souvislosti s tímto je nutné motivovat seniory k dosažení vzdělávacích úspěchů. Prostřednictvím motivace lze překonávat strach.

Ke zlepšení motivace seniorů lze také klást důraz na doporučení pro dosažení efektivní edukace seniorů, které se objevují v teoretické části práce. Právě zde se například objevuje doporučení k respektování seniorů jako vyžralých osobností s dlouhodobě ustáleným názorem, včetně respektování pocitu strachu, úzkosti, zbytečnosti a nízkého sebevědomí. Je to však právě vzdělávání, které může takové negativní pocity minimalizovat či odstraňovat.

Shrnutí

Přínos práce shledávám zejména ze dvou důvodů. Prvním důvodem je snaha poskytnout informace vypovídající o aktuálním stavu vzdělávání ICT kurzů pro seniory pohledem samotných účastníků. Jako druhý důvod mohou výsledky tohoto šetření napovědět organizátorům ICT kurzů a jejich lektorům k vytvoření vhodného obsahu výuky pro seniory, což přispěje k dosažení souladu mezi konkrétními představami o realizované výuce ze strany účastníků a aktuální reálnou nabídkou.

Prostřednictvím implementace návrhů a doporučení dojde ke zvýšení srozumitelnosti výkladu pro seniory. Senioři, tak budou lepším způsobem chápat, jakým

způsobem mohou využívat informační a komunikační technologie. Celkově budou výsledky vzdělávacího kurzu díky tomuto pozitivnější a efektivnější.

Dále selepší hospodaření s časem v průběhu kurzu, takže senioři opět obdrží kvalitnější výstupy, protože je nebudou zdržovat neefektivní činnosti, případně budou mít více času na pochopení celé látky.

Návrh v podobě uspořádání kurzu dopoledne a odpoledne zase umožní vyšší účast seniorů na kurzu, případně se zvýší jejich spokojenost s dobou, ve které kurz probíhá. V současnosti nevyhovovala doba kurzu všem seniorům.

Podstatné a pozitivní efekty by mělo přinést i zvýšení důrazu na motivaci a překonání strachu v průběhu kurzu. Senioři budou motivovanější, čímž se zvýší pravděpodobnost dosažení studijního úspěchu.

Jednotlivé návrhy a doporučení vytvářejí i synergické efekty. Zvýšení srozumitelnosti výkladů může zlepšit hospodaření s časem, ale také vést k lepší motivaci a překonání strachu (senior bude látku lépe chápat, takže nebude mít strach, že učivo nezvládne).

Závěr

Tato práce se zabývala problematikou vzdělávání seniorů v ICT, a to zejména s důrazem na jejich motivaci ke vzdělávání, ale také v reflexi ageismu jako velmi nepříznivého jevu v dnešní společnosti.

Z výstupů z práce je zřejmé, že vzdělávání seniorům nabízí celou řadu výhod, a proto by se měl senior účastnit vzdělávacích aktivit (pokud to zdravotní stav dovoluje). Vzdělávání pomáhá seniorům zůstat aktivní i v důchodovém věku, umožňuje získat nové přátele či udržovat kontakty se stávajícími přáteli, ale také například zvyšuje jejich sebevědomí. Efekty vzdělávání seniorů tedy směřují do celé řady oblastí, nikoliv pouze do oblasti zlepšování kompetencí.

Výrazné a pozitivní efekty může generovat vzdělávání i ve vztahu k ageismu jako nepříznivé formě věkové diskriminace. Účastí na vzdělávacích aktivitách a jejich zvládnutím může senior prokázat, že má stále velmi dobré schopnosti a získat si například respekt ve svém okolí, které tedy v důsledku tohoto k ageismu nepřistoupí (zejména k tzv. nevědomému ageismu). Senior má také prostřednictvím vzdělávání možnost získat nové znalosti, které pak použije pro aktivní zapojení se do společnosti, takže opět získává určitou pozici, která odporuje představám ageismu a negativním stereotypům.

Cílem práce bylo sestavit návrhy a doporučení ke zlepšení motivace vzdělávání seniorů v oblasti ICT za účelem prevence ageismu. K těmto návrhům patří zejména následující:

- Zvýšení srozumitelnosti výkladu
- Zlepšení hospodaření s časem v průběhu kurzu
- Uspořádání kurzu dopoledne a odpoledne
- Důraz na motivaci a překonání strachu v průběhu kurzu

Dílčím cílem bylo popsat specifika seniorského věku a motivace seniorů ke vzdělávání, dále definovat základní možnosti prevence ageismu. K dílčím cílům se řadí i prozkoumání motivace seniorů (účastníků kurzů ICT) k dalšímu vzdělávání.

Jak se prokázalo, tak základní možností překonávání ageismu, je právě vzdělávání seniorů. Ageismus je formou diskriminace kvůli věku, a to ve sledovaném kontextu jde

velmi často právě o diskriminaci seniorů kvůli jejich věku, kdy si diskriminující osoby spojují seniory s negativními vlastnostmi a charakteristikami. Je to však právě vzdělávání seniorů, které těmto diskriminujícím může ukázat, že pokročilejší věk není žádnou bariérou pro kvalitní život a získávání nových poznatků, pro osobní růst. Díky vzdělávání seniorů a výsledkům tohoto vzdělávání se prokazuje, že i starší lidé mohou dosahovat produktivity a být stále přínosem pro společnost. Účast seniorů na vzdělávání tímto překonává stereotypy ohledně seniorů, zejména argumentaci diskriminujících, že jsou senioři pomalí, nemají dostatek schopností či se raději spokojí se životem bez moderních komunikačních a informačních technologií. Právě vzdělávání seniorů tímto rozptyluje stereotypy díky tomu, že prokazuje, že jsou senioři schopni učit se a přizpůsobovat i novým technologiím a způsobům práce.

Plnění dalšího dílčího cíle v podobě prozkoumání motivace seniorů, se zaměřilo na identifikaci motivačních faktorů, které seniory podporují v dalším vzdělávání (právě i v oblasti informačních a komunikačních technologií). Bylo identifikováno několik klíčových motivačních faktorů, mezi které patří získání nových poznatků, kontakt s dalšími seniory, aktivní trávení volného času apod.

Výstupy z práce budou předloženy pořadateli vzdělávacího ICT kurzu pro seniory, aby zvážil jejich implementaci do dalších ICT kurzů. Zároveň je zřejmé, že v průběhu několika desítek let zaniknou vzdělávací kurzy pro seniory v oblasti informačních a komunikačních technologií, protože s těmito bude mít již naprostá většina seniorů zkušenosti. Tato řešená problematika je tedy aktuální zejména v dnešní době, což ovšem neznamená, že má být podceňována či ignorována, protože již v budoucnosti nebude aktuální.

Naopak, je nutné dnešním seniorům pomáhat v oblasti zvládnutí informačních a komunikačních technologií, k čemuž tato práce poskytuje užitečné postupy a přístupy. Inspirovat se jejími výsledky mohou i další pořadatelé vzdělávacích kurzů pro seniory v oblasti informačních a komunikačních technologií. Cílová skupina seniorů je v tomto případě stejná a je pravděpodobné, že i účastníci jejich kurzů budou řešit podobné problémy jako účastníci zkoumaného kurzu. Výstupy z práce tak mohou zlepšit situaci v celé České republice.

Seznam použitých zdrojů

AYALON, Liat a DAYAN, Ehud a FREEDMAN, Sara. Combatting ageism through virtual embodiment? Using explicit and implicit measures. *International Psychogeriatrics*, 2022, vol 35, no. 3, pp. 157-163.

BENEŠ, Milan. *Andragogika. 2.*, aktualiz. a rozš. vyd. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2014. 176 s. ISBN 978-80-247-4824-5.

BENEŠOVÁ, Romana. Ageismus. *Socioweb* 2011, č. 1, s. 8-9, 2011. ISSN 1214-1720.

BERNÁŠKOVÁ, Kristýna a kol. *Potřeby seniorů, pečujících a poskytovatelů terénních služeb z hlediska ICT* č. TL03000611. Praha: INESAN, 2020.

ČELEDOVÁ, Libuše, KALVACH, Zdeněk a ČEVELA, Rostislav. *Úvod do gerontologie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. 154 s. ISBN 978-80-246-3404-3.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Seniori v ČR v letech 2022*. [online]. Praha: Český statistický úřad. 2022 [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/165397788/31003422.pdf/7e1fd9c7-e5fb-4155-9e88-882ba3cb1712?version=1.7>.

ČEVELA, Rostislav, KALVACH, Zdeněk a ČELEDOVÁ, Libuše. *Sociální gerontologie: Úvod do problematiky*. Praha: Grada Publishing, 2012. 264 s. ISBN 978-80-247-3901-4.

DOSEDLA, Martin. *Specifika seniorského vzdělávání v oblasti výpočetní techniky*. In: Univerzita třetího věku: historie, současnost a perspektivy dalšího rozvoje. Brno: Masarykova univerzita, 2010. s. 63-75 ISBN 978-80-210-5158-4.

DVOŘÁČKOVÁ, Dagmar. *Kvalita života seniorů: v domovech pro seniory*. Praha: Grada Publishing, 2012. 112 s. ISBN 978-80-247-4138-3.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Překlad Vladimír JÚVA a Vendula HLAVATÁ. 2., rozš. české vyd. Brno: Paido, 2010. 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.

HAMBERGER, Tomáš. Vzdělávání seniorů v době pandemie. *Www.politikaspolecnost.cz* [online]. 2021 [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://www.politikaspolecnost.cz/wp-content/uploads/2021/03/Vzdělávání-seniorů-v-době-pandemie-IPPS.pdf>

HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, Jaroslava. Ageismus, věkové rozdělení a zkušenost stáří v době krize: Zamyšlení nad společenskými dopady pandemie COVID-19. *Sociologický Časopis* [online]. 2021, roč. 57, č. 2, s. 143-163. ISSN 00380288.

HATÁR, Ctibor a GROFČÍKOVÁ, Soňa. Foreign language education of seniors. *Journal of Language and Cultural Education*, 2016, vol. 4, no. 1, pp. 110-123.

HAVRÁNKOVÁ, Olga. *Sebevražednost seniorů*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. 164 s. ISBN 978-80-246-4822-4.

HERMANS, An. Digitální éra? I já jsem její součástí. *Rm.coe.int* [online]. 2022 [cit. 2023-04-26]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/digital-literacy-for-seniors-cz/1680a7c7f0>.

HOLEŠINSKÁ, Andrea. *Destinační management: umění rozvíjet destinaci*. Brno: MUNI, 2022. Manažer. 344 s. ISBN 978-80-271-3218-8.

HOVORKOVÁ, Kateřina. Pomalí, chudí, protivní. Děsí nás přízrak seniora, ten však neexistuje, říká expertka. *Zpravy.aktualne.cz* [online]. 2019 [cit. 2023-04-21]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/finance/vekova-diskriminace-rozhovor-vidovic>.

HRADEC KRÁLOVÉ. Senioři dnes tvoří pětinu obyvatel, k jejich aktivnímu a plnohodnotnému stáří přispívá i město. [online]. Hradec Králové: Magistrát města. 2018 [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: www.hradeckralove.org/seniori-dnes-tvori-petinu-obyvatel-k-jejich-aktivnimu-a-plnohodnotnemu-stari-prispiva-i-mesto/d-48292.

JANIŠ, Kamil a SKOPALOVÁ, Jitka. *Volný čas seniorů*. Praha: Grada, 2016. Pedagogika. 160 s. ISBN 978-80-247-5535-9.

KUTNOHORSKÁ, Jana a TELNAROVÁ, Zdenka. Vzdělávání seniorů jako součást zdravého životního stylu: Seniors' education as an element of the healthy life style. *Zdravotnické listy: vědecký recenzovaný časopis*. Trenčín: Fakulta zdravotnictva. Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne, 2018, roč. 6, č. 4, s. 18-24. ISSN 1339-3022.

KRYSTOŇ, Miroslav, ŠERÁK, Michal a TOMCZYK, Łukasz. *Nové trendy ve vzdělávání seniorů: [česko-polsko-slovenské studie z andragogiky a sociální gerontologie]*. Banská Bystrica: Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR, 2014. ISBN 978-80-904531-8-0.

MALÍKOVÁ, Eva. *Péče o seniory v pobytových zařízeních sociálních služeb*. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Grada Publishing, 2020. 304 s. ISBN 978-80-271-2030-7.

MANOR, Shlomit a HERSCOVICI, Arie. Digital ageism: A new kind of discrimination. *Human Behavior and Emerging Technologies*, 2021, vol. 3, no. 5, pp. 1084-1093.

NOVÁKOVÁ, Daniela a LORENZOVÁ, Jitka. Motivation of seniors to learn at the Universities of the Third Age. *Socialni Pedagogika* [online]. 2020, vol. 8, no. 2, pp. 71-83.

OKUN, Sarit a AYALON, Liat. Ageism: the importance of the linguistic concept for the construction of the experience. *Ageing & Society* [online]. 2022, pp. 1-15.

ONDRÁKOVÁ, Jana et al. *Vzdělávání seniorů a jeho specifika*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012. 168 s. ISBN 978-80-7465-038-3.

ONDRIOVÁ, Iveta. Vzdělávání seniorů v kontextu idejí celoživotního vzdělávání. *Www.seniorzone.cz* [online]. 2020 [cit. 2023-04-26]. Dostupné z: <https://www.seniorzone.cz/33/vzdelavani-senioru-v-kontextu-ideji-celozivotniho-vzdelavani-uniqueidmRRWSbk196FNf8-jVUh4EvykoCyJ2LGY1Lx1h-9gR-Y/>.

ONDRUŠOVÁ, Jiřina a KRAHULCOVÁ, Beáta. *Gerontologie pro sociální práci*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. 370 s. ISBN 978-80-246-4383-0.

OTOVÁ, Berta, MIHALOVÁ, Romana a BOBKOVÁ, Klára. *Základy biologie a genetiky člověka*. Vydání druhé. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020. 244 s. ISBN 978-80-246-4565-0.

SAK, Petr a MAREŠ, Jiří. *Člověk a vzdělání v informační společnosti*. Praha: Portál, 2007. 296 s. ISBN 978-80-7367-230-0.

SAK, Petr a KOLESÁROVÁ, Karolína. *Sociologie stáří a seniorů*. Praha: Grada Publishing, 2012. 232 s. ISBN 978-80-247-3850-5.

SYMPLEXIS. Promoting ICT knowledge for the elderly people. *Www.apsscr.cz* [online]. 2020 [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: https://www.apsscr.cz/files/files/ICT4Elders_IO1_Final%20Report_v_02.pdf.

ŠERÁK, Michal. Role univerzit třetího věku v širších edukačních i sociálních kontextech. *Clanky.rvp.cz* [online]. 2018 [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/21747/role-univerzit-tretiho-veku-v-sirsich-edukacnich-i-socialnich-kontextech.html>.

ŠERÁK, Michal. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál, 2009. 208 s. ISBN 978-80-7367-551-6.

ŠPATENKOVÁ, Naděžda a SMÉKALOVÁ, Lucie. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada Publishing, 2015. 232 s. ISBN 978-80-247-5446-8.

TOMCZYK, Łukasz. *Vzdělávání seniorů v oblasti nových médií*. Praha: Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR, 2015. 240 s. ISBN 978-80-904531-9-7.

VACEK, Pavel a RYBENSKÁ, Klára. Research of interest in ICT education among seniors. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2015, vol. 171, pp. 1038-1045.

VIDOVIČOVÁ, Lucie. *Stárnutí, věk a diskriminace – nové souvislosti*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008. 233 s. ISBN 978-80-210-4627-6.

VIVES BARCELÓ, Margarita, et al. Quality of life, education and seniors. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2012, vol. 46, pp. 4598-4602.

VYBÍRAL, Petr a HODIS, Zdeněk. Vybrané aspekty motivace seniorů při práci s ICT. *Tvv-journal.upol.cz* [online]. 2014 [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://tvv-journal.upol.cz/pdfs/tvv/2014/01/94.pdf>.

WAGNER, Nicole, HASSANEIN, Khaled a HEAD, Milena. (2010). Computer use by older adults: A multi-disciplinary review. *Computers in Human Behavior*, vol. 26, no. 5, pp. 870–882. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2010.03.029>.

WIJA, Petr. Ageismus. Mýty a stereotypy o stáří a stárnutí. *Metodický portál: Články* [online]. 13. 02. 2018, [cit. 2023-04-21]. Dostupný z WWW: <<https://clanky.rvp.cz/clanek/21662/AGEISMUS-MYTY-A-STEREOTYPY-O-STARI-A-STARNUTI.html>>. ISSN 1802-4785.

ZORMANOVÁ, Lucie. *Didaktika dospělých*. Praha: Grada, 2017. Pedagogika (Grada). 224 s. ISBN 978-80-271-0051-4.

Seznam tabulek a grafů

Tabulka 1 Zdroj informací o kurzu.....	42
Tabulka 2 Hodnocení personálního zajištění kurzu.....	43
Tabulka 3 Konkrétní přínosy kurzu.....	44
Tabulka 4 Největší přínosy kurzu.....	45
Tabulka 5 Hodnocení úrovně dovedností před kurzem.....	46
Tabulka 6 Hodnocení úrovně dovedností po kurzu.....	47
Tabulka 7 Hodnocení srozumitelnosti výkladu.....	48
Tabulka 8 Hodnocení poskytnutého času k pochopení výkladu, k vyzkoušení nových znalostí.....	49
Tabulka 9 Hodnocení přehlednosti a názornosti písemných informací.....	50
Tabulka 10 Hodnocení doby kurzu.....	50
Tabulka 11 Splnění očekávání od kurzu.....	51
Tabulka 12 Zájem o doporučení kurzu přátelům či rodině.....	52
Tabulka 13 Překážka v rámci kurzu.....	53
Tabulka 14 Motivace k dokončení kurzu před jeho zahájením.....	54
Tabulka 15 Motivace k dokončení kurzu v jeho průběhu.....	55
Tabulka 16 Vlastnictví některého zařízení.....	57
Tabulka 17 Účast i na jiných vzdělávacích kurzech pro seniory.....	57
Tabulka 18 Zkušenosti s univerzitou třetího věku.....	58
Tabulka 19 Pohlaví respondenta.....	59
Tabulka 20 Věk respondenta.....	60
Graf 1: Porovnání motivace seniorů dokončení kurzu.....	55
Graf 2: Pohlaví respondenta.....	59
Graf 3: Věk respondenta.....	60

Příloha

Motivace seniorů pro vzdělávání v oblasti ICT jako prevence ageismu – dotazník

Vážená paní, vážený pane,
jmenuji se Pavla Therová a jsem studentkou Univerzity Hradec Králové, oboru Sociální pedagogika. Obracím se na Vás s žádostí o vyplnění anonymního dotazníku, který poslouží jako podklad pro moji diplomovou práci. Tento dotazník mi pomůže zjistit důležité informace, které poslouží pro výzkumnou část mé práce.

1) Odkud jste se dozvěděl o vzdělávacím kurzu ICT?

- Informační kampaň města (inzerát, obecní nástěnky)
- Přátelé, rodina
- Dotázal jsem se přímo zde
- Jinde

2) Personální zajištění kurzu (lektor, žáci základních škol) hodnotíte:

- Velmi dobře
- Spíše dobře
- Neutrálně
- Spíše špatně
- Velmi špatně

3) V čem konkrétně Vám kurz pomohl (označte všechny přínosy, ke kterým kurz vedl)?

- Možnost lepší komunikace s přáteli a příbuznými (díky využití ICT technologií)
- Možnost používání nových moderních technologií
- Možnost kontaktu s dalšími seniory
- Náplň volného času

- Možnost kontaktu s mladou generací
- Možnost osamostatnit se
- Možnost „jít s dobou“
- Jiný přínos

4) Ve které oblasti konkrétně byl pro Vás kurz nejpřínosnější (označte maximálně tři)?

- Použití internetu k vyhledávání informací
- Použití chatu, videochatu
- Použití emailu
- Použití textových programů (MS Word)
- Použití grafických programů (úprava fotek, digitalizace fotek)
- Použití chytrého telefonu
- Použití ICT k zábavě (sledování filmů, přehrávání hudby, hraní her)
- Použití elektronických obchodů (nakupování, objednávky)
- V žádné

5) Úroveň svých dovedností v oblasti ICT před kurzem hodnotíte jako:

- Velmi dobrá
- Spíše dobrá
- Neutrální
- Spíše špatná
- Velmi špatná

6) Úroveň svých dovedností v oblasti ICT po kurzu hodnotíte jako:

- Velmi dobrá
- Spíše dobrá
- Neutrální
- Spíše špatná
- Velmi špatná

7) Jak hodnotíte srozumitelnost výkladu:

- Určitě vysoká srozumitelnost

- Spíše vysoká srozumitelnost
- Neutrálně
- Spíše nízká srozumitelnost
- Určitě nízká srozumitelnost

8) Jak hodnotíte čas, který Vám byl poskytnut k pochopení výkladu, k vyzkoušení nových znalostí v rámci kurzu:

- Určitě bylo dostatek času
- Spíše bylo dostatek času
- Neutrální hodnocení
- Spíše nebyl dostatek času
- Určitě nebyl dostatek času

9) Přehledné a názorné písemné informace, ke kterým se šlo vracet, jste v rámci kurzu:

- Určitě měl k dispozici
- Spíše měl k dispozici
- Neutrální hodnocení
- Spíše neměl k dispozici
- Určitě neměl k dispozici

10) Doba kurzu (hodiny, ve kterých kurz probíhal) Vám:

- Určitě vyhovovala
- Spíše vyhovovala
- Neutrální hodnocení
- Spíše nevyhovovala
- Určitě nevyhovovala

11) Kurz Vaše očekávání:

- Určitě naplnil
- Spíše naplnil
- Neutrálně
- Spíše nenaplnil

- Určitě nenaplnil

12) Přátelům či rodinným příslušníkům účast na kurzu:

- Určitě doporučím
- Spíše doporučím
- Neutrálně
- Spíše nedoporučím
- Určitě nedoporučím

13) Objevila se u Vás v průběhu kurzu nějaká překážka, která Vám mohla zabránit jeho absolvování (můžete označit i více odpovědí)?

- Ano, zdravotní komplikace, prohlídka u lékaře
- Ano, rodinné důvody
- Ano, finanční důvody
- Ano, obava, že učivo nezvládnu a kurz nedokončím
- Ano, problémy s dojížděním na kurz
- Ne, žádná se neobjevila

14) Jakou jste měl/a motivaci k dokončení kurzu před jeho zahájením?

- Velmi vysokou
- Spíše vysokou
- Neutrální
- Spíše nízkou
- Velmi nízkou

15) Jakou jste měl/a motivaci k dokončení kurzu v jeho průběhu?

- Velmi vysokou
- Spíše vysokou
- Neutrální
- Spíše nízkou
- Velmi nízkou

16) Co bylo Vaší hlavní motivací k dokončení kurzu a účasti na kurzu (můžete uvést i více důvodů)?

(otevřená otázka)

17) Zde můžete uvést jakýkoliv další postřeh k absolvovanému kurzu ICT?

(otevřená otázka)

18) Jste vlastníkem některého z těchto zařízení (označte všechny, které máte k dispozici):

- Mobilního telefonu (tzv. chytrého)
- Mobilního telefonu (klasického, tlačítkového)
- Osobního počítače s internetem (přenosný nebo stolní)
- Tabletů
- Jiné ICT technologie

19) Účastnil/a jste se i jiných vzdělávacích kurzů pro seniory?

- Ano
- Ne

20) S univerzitou třetího věku:

- Mám vlastní zkušenost
- Nemám vlastní zkušenost

- Uvažuji o přihlášení se na univerzitu třetího věku
- Nemám zájem o docházku
- Pojem neznám

21) Jste:

- Muž
- Žena

22) Jaký je Váš věk?

- Do 64 let
- 65 let až 70 let
- 71 let až 76 let
- 77 let až 81 let
- 82 let a více

Děkuji Vám za ochotu a čas, který jste věnovali vyplnění dotazníku. Bc. Pavla Therová